

Skola och föräldrars samarbete i ett gemensamt trafikarbete

En intervjustudie om vilka hinder och möjligheter som upplevs i samarbetet.

Stockholms Universitet
Pedagogiska institutionen
Handledare: Jon Ohlsson

C-uppsats Påbyggnadskurs, 10 poäng, VT 2005

Anna Karin Fredmer

Abstract

Special Project Advanced Course in Education, Spring 2005 – Anna Karin Fredmer

This study examined the possibilities and obstacles parents, school administrators, and teachers experienced in their collaboration regarding a project about the traffic situation around the school. The motive for the study was that there has been, and still is, many traffic problems around the schools in the mornings and during the afternoons when the students are arriving to or leaving from the school. The problem is mostly because too many students are transported by car and many parents break for different reasons a lot of traffic rules. This put themselves as well as the students in dangerous situations.

The aim of the study was to reach a deeper understanding of the concrete experiences that the participants saw as possibilities and obstacles in the collaboration with regard to the conditions and context the participants had.

The essay is based on six interviews with participants from two schools, which had an ongoing collaboration with parents regarding the local traffic situation. Each interview was recorded and transcribed, and thereafter analyzes in an interpretative manner. All participants had been informed about the purpose of the interviews and agreed to collaborate. The concepts included are collaboration, sensemaking, interactionist perspective, action theory, and Arnstein's "Ladder of Citizen Participation".

The results have been categorized into four sections; a) communication, b) engagement, c) organization and responsibility, and d) result and evaluation. The results showed that there were a lack in the communication between the parties and as a consequence problems developed with regard to organization and responsibility. However, at one of the schools collaboration did develop and the result achieved were greater than expected from the beginning and better than one could have anticipated if each party had continued to work independently. However, it took over three years to reach that result. A major problem was to keep the individual engagements in a project that lasted over many years.

Conclusion: Collaboration between parents, children and representatives for the school seems to be much more difficult than imagined even when it concerns something of importance for all concerned.

Keywords: Parent, participation, influence, parental involvement, communication, school, engagement, power, Sensemaking, action theory, interactionist perspective, principal, responsibility and organization.

Förord

Under en livstid måste en person välja väg flera gånger. När jag bestämde mig för att vara tjänstledig från min tjänst som ansvarig för it-utbildning på ett kunskapsföretag var jag inte säker på vad som skulle hända. Jag visste att jag var vid en skiljeväg och ville läsa pedagogik vid universitetet. Idag, sju terminer senare, har jag studerat på pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet och skrivit både en B- och en C-uppsats inom pedagogik. Jag har även hunnit läsa 60 poäng engelska och skriva en C-uppsats i engelsk lingvistik.

Att kunna skriva en C-uppsats som handlar om två intresseområden, som jag har vid sidan om studierna och familjen, har varit jätteroligt. Intresset för samarbete mellan skola och föräldrar började med att jag gick med i föräldraföreningen i mina söners skola när den äldsta pojken började i första klass. I skolan har det varit turbulens inom både skolledning och föräldraförening och mitt engagemang resulterade i att jag blev ordförande för föräldraföreningen. Genom detta har jag fått erfara konkret vad denna form av samarbete kan innebära och vilka svårigheter och möjligheter man kan möta i verkligheten.

Trafikintresset har jag haft sedan 20 år tillbaka främst som medlem i Kvinnliga Bilkåren. Detta är en frivillig försvarsorganisation som bland annat arbetar med trafiksäkerhet. Sedan 2005 sitter jag med i styrelsen för NTF i Stockholms län och är där representant för Föräldraalliansen i Stockholms Stad.

Det är många som har ställt upp för att min uppsats skulle kunna skrivas. Framförallt vill jag tacka de som ställde upp på intervjuer och delades med sig av sina upplevelser kring sitt samarbete. På pedagogiska institutionen vill jag tacka Margareta Aspán, som gjorde att jag kunde börja studera på institutionen och som sedan sporrade mig att fortsätta hela vägen. Stort tack till min handledare Jon Ohlsson för alla synpunkter och stöd under arbetets gång.

Stockholm i maj 2005

Anna Karin Fredmer

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Samarbete skola och föräldrar i nuvarande läroplan	1
1.2	Kunskapsområdet trafik i nuvarande läroplan	2
1.3	Verkligheten idag enligt Skolverkets rapport	3
1.4	Bakgrund – trafikundervisningen i skolan	3
2	PROBLEMOMRÅDE, SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
2.1	Syfte	4
2.2	Frågeställning	4
2.3	Avgränsningar	5
3	TIDIGARE FORSKNING	5
3.1	Samarbete skola och föräldrar	5
3.1.1	Forskning kring föräldrars engagemang	7
3.2	Barn och trafik	8
4	BEGREPP OCH PERSPEKTIV	10
4.1	Samarbete	10
4.2	Arnsteins delaktighetsstege	12
4.3	Sensemaking	13
4.3.1	Kommunikation	13
4.4	Interaktionistiskt perspektiv	14
4.5	Handlingsteori	14
5	METOD OCH UPPLÄGGNING	14
5.1	Intervjupersoner och strategiskt urval	15
5.2	Etiska aspekter	15
5.3	Analys och bearbetning av insamlad data	16
5.4	Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet	17
6	RESULTAT	17
6.1	Skolornas samarbete	18
6.1.1	Storskolan	18
6.1.2	Cityskolan	18
6.2	Kommunikation	19
6.2.1	Är ”bara prata” resursslöseri?	19
6.2.2	Måste man vara överens för att det ska vara en bra dialog?	19
6.2.3	Att informera ”lagom”	20
6.3	Engagemang	21
6.3.1	Vad startar engagemanget?	21
6.3.2	Varför brister engagemanget?	22
6.3.3	Varför upphör engagemanget?	23
6.4	Organisation och ansvar	23
6.4.1	Etablerad organisation av samarbete	23
6.4.2	Hur kan man få ett självspelande samspel?	24
6.4.3	Vem har ansvaret egentligen?	24
6.4.4	Samarbete eller parallella händelser?	26

6.5	Resultat och utvärdering.....	27
6.5.1	När det bara rinner ut i sanden.....	27
6.5.2	Föräldrar lyckades där skolan misslyckades.....	28
6.5.3	Kan eleverna lyckas där både föräldrar och skola misslyckas?.....	29
7	DISKUSSION.....	29
7.1	Möjligheter	30
7.2	Konflikt eller meningsskapande	30
7.3	Engagemang	31
7.4	Föräldraföreningens engagemang.....	32
7.5	När övergår engagemang till utmattning?	32
7.6	Själva samarbetet.....	32
7.7	Förslag på fortsatt forskning.....	33
	REFERENSLISTA	34

Verkliga svårigheter kan övervinnas.
Endast de inbillade är oövervinnliga.
Gerd Vespermann

1 Inledning

Trafiksäkerhet är en viktig samhällsfråga som berör medborgarna under hela deras livstid. Regeringen införde 1997 Nollvisionen som grund för trafiksäkerhetsarbetet i Sverige. Nollvisionen är ett etiskt ställningstagande som går ut på att allt ska göras för att olyckor inte ska få svåra följder och alla som utformar, planerar och använder vägarna har ansvar för att visionen förverkligas. Med anledning av denna vision är det vitalt att medborgarnas insikt om betydelsen av ett trafiksäkert beteende ökar. Varje år dör ca 500 personer i trafiken och bara under det senaste året har många barn dödats på väg till eller från skolan, vilket givit stora rubriker. År 2001 gjorde riksdagen ett tillkännagivande riktat till regeringen om behovet av ökad säkerhet för barn i trafiken. Utskottet efterlyste en samlad redovisning för riksdagen av sådana åtgärder som krävs för att förbättra trafiksäkerheten när det gäller barn (Trafikutskottets betänkande 2000/01:TU13). Det enda som har hänt sedan dess är en lag om obligatorisk cykelhjälm för barn under 15 år från den 1 januari 2005.

Alla medborgare som använder vägarna har ett ansvar enligt Nollvisionen. Därför måste barnen introduceras i trafiksäkerhet och i trafik kunskap redan i skolan. Skolans roll är att ge eleverna möjlighet att utveckla insikt om och förståelse för hur samhället är uppbyggt och hur trafiksystemen fungerar. Att sätta in trafiken och dess effekter i ett större sammanhang är viktigt för att förstå hur trafiken bland annat påverkar miljön och hälsan vilka båda är betydelsefulla samhällsfrågor.

Runt om i landet börjar det nu komma ”trafikpedagoger” vilka är anställda av trafikkontoret eller gatu- och fastighetskontoret för att tillsammans med skolor och föräldrar arbeta för en ökad trafiksäkerhet runt skolorna. Stockholms Gatu- och fastighetskontor hade t.ex. förra året ett seminarium om ”ungar i rörelse: håller våra barn på att bli en ’baksättesgeneration’?” På detta seminarium tog de upp problematiken med att elever rör sig för lite eftersom barnen blir körda till alla aktiviteter istället för att gå eller cykla.

Elevernas kunskap om trafik kommer från både skolan och föräldrarna, vilket gör att de båda har en viktig roll för att öka elevernas kunskap. Föräldrarna bestämmer hur eleverna tar sig till skolan och om föräldrar i större utsträckning kände till för- respektive nackdelar med att gå/cykla i ett större perspektiv, som i relation till miljö och hälsa finns det möjlighet till förändring. Det är därför intressant att studera hur samarbete mellan dessa parter kan öka genom att försöka analysera de möjligheter och hinder som upplevs.

1.1 Samarbete skola och föräldrar i nuvarande läroplan

I den nuvarande läroplanen, Lpo 94, står det under rubriken ”Skolans uppdrag” i det första stycket följande om samarbetet mellan skola och hemmet:

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. I samarbete med hemmen skall skolan främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar /.../ Skolan skall därvid vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Arbetet måste därför ske i samarbete med hemmen (Lpo 94, sid. 7).

Detta förtydligas under punkt 2.4 ”Skola och hem” genom följande:

Skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande.

Alla som arbetar i skolan skall

- samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla innehåll och verksamhet (Lpo 94, sid. 16).

Hur detta samarbete ska ske är dock upp till varje rektor att utforma eftersom det är ett av rektorns sexton ansvarområden, vilka definieras under rubriken ”Rektors ansvar”. En av dessa punkter handlar om samarbetet mellan skola och hem:

- formerna för samarbete mellan skolan och hemmen utvecklas och att föräldrarna får information om skolans mål och sätt att arbeta och om olika valalternativ, (Lpo 94, sid. 19).

De direktiv som rektorerna fått är generella och det märks bland annat i Stockholms stads nya skolplan där samverkan med föräldrarna är förtydligat genom följande paragraf:

Skolan ska präglas av ömsesidighet och respekt i ansvaret mellan föräldrar och skola. Föräldrar till elever i grundskolan och gymnasieskolan ska ges möjlighet till olika former av reellt inflytande. Skolorna **behöver** utveckla former för reellt inflytande som är anpassat utifrån de lokala förutsättningarna i samarbetet med föräldrarna. Föräldrarna ska få god och fortlöpande **information** om skolans verksamhet och mål samt hur det egna barnet utvecklas. Den **goda dialogen** skapar förutsättningar för ett gott samarbete och **kan** öka föräldrarnas inflytande.

(Utbildningsförvaltningen, Skolplan för Stockholms Stad 2004, sid. 11) (Min kursivering).

I detta citat framgår klart att ett reellt inflytande inte finns idag eftersom man säger att skolorna ”behöver utveckla former” för detta. Dessutom verkar utbildningsförvaltningen tro att information är likvärdigt med dialog, vilket flertalet nog inte håller med om. Även om en god dialog finns, verkar Utbildningsförvaltningen ha kännedom om att detta inte automatiskt ger föräldrarna inflytande eftersom de skriver att detta ”kan” ske.

I denna uppsats avgränsar jag mig till att endast studera den nuvarande läroplanen som har funnits över 10 år. Synen på föräldrarna i läroplanen har förändrats sedan de föregående läroplanerna enligt Flising, Fredriksson & Lund (1996):

Förr tenderade man att se föräldrarna som en grupp som skulle informeras och påverkas, numera betraktar man dem som människor med värdefulla åsikter och som kan utgöra en resurs i skolan (a.a. sid. 58).

Om denna förändring har skett i praktiken ute i skolorna är nog olika från skola till skola och troligen beroende på om rektor har haft möjlighet och handlingsutrymme att fullfölja sitt ”ansvar” och arbetat med samverkan enligt intentionerna i läroplanen.

1.2 Kunskapsområdet trafik i nuvarande läroplan

I nuvarande läroplan finns kunskapsområdet trafik endast under rubriken ”Rektors ansvar”:

- ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger, (Lpo 94, sid. 19).

Alla dessa kunskapsområden är stora och generellt viktiga för samhället. Det intressanta är att det är endast trafik som *inte* har något mål angivet i grundskolans kursplan (Utbildningsdepartementet, SOU 1993:2). Vid närmare titt på själva formuleringen ”Sådana kunskapsområden är *exempelvis...*” frågar man sig om detta betyder att skolorna i praktiken inte behöver ta upp något av dessa kunskapsområden i undervisningen (Skolverket 2004b). Det verkar vara upp till respektive skola att avgöra hur man skall agera.

Enligt *Trafik, miljö och samhällsplanering* (Vägverket & Skolverket, 2000) ger kursplanen stöd för studier i dessa övergripande kunskapsområden inom ramen för samhällskunskap och historia. Vid genomläsning av målen i samhällskunskap finner jag att det sista målet kanske kan relateras till studier i trafik:

Strävan i ämnet skall vara att eleven:

får insikter om samspelet mellan samhälle och natur i ett utvecklingshistoriskt och samhällsligt perspektiv samt blir medveten om ekonomiska och politiska aspekter på miljöfrågor. (Utbildningsdepartementet, SOU 1993:2, sid. 93)

Tiden som skolorna har lagt ned på kunskapsområdet trafik det senaste året har Skolverket kartlagt, se 1.3. Med denna vaga antydning till var och hur trafik ska integreras i skolan måste man ha förståelse för att det kan vara svårt för enskilda lärare och rektorer att ta ansvar och tid till att arbeta med kunskapsområdet i fråga.

1.3 Verkligheten idag enligt Skolverkets rapport

Skolverket fick ett regeringsuppdrag att kartlägga trafikundervisningens omfattning och integrering i grundskolan (2004b). Denna kartläggning visade att det var ett fåtal av skolorna som hade egna dokumenterade mål för kunskapsområdet trafik. Den visade även att utvärderingar av kunskapsområdet gjordes i varierande utsträckning.

Ämnesintegration i de lägre årskurserna (1-6) har förekommit och framförallt skett i ämnet bild, i de samhällsorienterande ämnena, i idrott och hälsa samt i svenska. Skillnaden kom för årskurs 7-9 där det angavs att trafik inte togs med i tidsplaneringen då det inte var ett prioriterat kunskapsområde. I de fall kunskapsområdet ändå har behandlats har det skett inom ramen för de samhälls- och naturorienterande ämnena samt inom idrott och hälsa.

Den samverkan som fanns med utomstående var varierande beroende på typ av aktivitet och samverkanspartner. Föräldrarna har samverkat framförallt genom att utforska trafikmiljön kring skolan, skol- och fritidsvägar. Även information om cykelhjälm, olycksstatistik och olycksfallförsäkringar har varit vanliga samarbetsområden för föräldrarna. Polisens samverkan har framförallt gällt cykling och cykelhjälm, trafikregler och vägmärken för cyklister och mopedister samt mopedförarutbildning. Samverkan med kommunen har skett i mindre utsträckning och har då framförallt gällt olycksstatistik och olycksfallförsäkringar. Skolan har även samarbetat med kommunen när det gällde att utforska trafikmiljön kring skolan. Förutom dessa samarbetspartners har det även angivits att samarbete skett med t.ex. NTF, Vägverket och Kvinnliga Bilkåren.

Enligt Skolverkets kartläggning efterfrågar skolorna material för att kunna arbeta med kunskapsområdet trafik och för att kunna göra trafikmiljöstudier i närsamhället och även få exempel på hur skolvägar skulle kunna kartläggas av lärare, föräldrar och elever tillsammans.

I rapporten förslår Skolverket att Regeringen ska tydliggöra i vilken utsträckning kunskapsområdet trafik ska anordnas i skolan samt efterfrågar om det inte bör övervägas om mål för även kunskapsområdet trafik ska uppställas.

1.4 Bakgrund – trafikundervisningen i skolan

Trafik har aldrig, i någon läroplan, varit ett eget ämne men mellan 1936 och fram till genomförandet av Lpo 94 var trafikundervisning obligatorisk i skolorna. Först var trafiken integrerad med hembygdskunskap och från 1948 integrerad med ämnet gymnastik.

Det angavs att tre gymnastiktimmar per termin och två halva idrottsdagar per läsår och årskurs skulle handla om trafik. Från 1955 ökade timantalet till 5-7 lektioner per årskurs. Trafiken skulle även integreras i skolans övriga ämnen men enligt Läroplan för grundskolan från 1962 var trafikundervisningen ett av huvudmomenten inom gymnastik och även inom hembygdskunskap.

Läroplanen från 1962 tog upp betydelsen av samarbete mellan skola, polis och hem:

Av allra största betydelse för inte bara planläggningen av arbetet utan även på väsentliga punkter för dettas utförande är samverkan mellan skola, polis och hem samt även kommunala trafiksäkerhetsorgan och föreningar för trafiksäkerhetens främjande [NTF] (Lgr 62 sid. 44).

I nästa läroplan, Lgr 69, var samarbetet med föräldrarna gällande trafikundervisningen inte nämnt utan polisen var den enda uttalade samarbetspartnern och fr.o.m. Lgr 80 fanns det inte längre detaljerade anvisningar om genomförande och beskrivningar. Men under kursplanen för samhällsorienterande ämnen står det ”i samverkan med idrott och naturorienterande ämnen skall trafiksäkerheten särskilt uppmärksammas” (Lgr 80 sid. 121). Även i ämnen som t.ex. barnkunskap ingick trafikkunskap.

Enligt Lgr 80 var det värdefullt att eleverna kunde tillägna sig kunskaper genom att själva undersöka, observera och erfara och denna inställning har påverkat i stort sett all forskning och utbildning sedan dess. (Se kommentar till detta på sidan 9.)

2 Problemområde, syfte, frågeställningar

Denna uppsats fokus är att studera vad deltagare i ett samarbete mellan skola och föräldraförening upplever som möjligheter respektive hinder i samarbetet. Studien är inte inriktad på generellt samarbete utan det är samarbete inom området trafik som är i fokus. Samarbetsparter är i denna studie personal, som representerar skolan, och föräldrar, som representerar föräldraförening/föräldraråd. Detta göra att denna uppsats fokus skiljer sig från vad de flesta tidigare studier kring samarbete i skolorna har haft. Vanligast är att de riktar in sig på de enskilda lärarnas samarbete med enskilda föräldrar, dvs. på individnivå, eller samarbete gentemot föräldrar på klassnivå. Motivet till att studera området närmare är att det finns – och har funnits under en längre tid – ett stort behov ute bland skolorna att ta itu med trafiksituationen.

2.1 Syfte

Studiens syfte var att nå en djupare förståelse av de konkreta erfarenheter som upplevdes som hinder och möjligheter i ett samarbete med bakgrund till de villkor och meningssammanhang som aktörerna hade. Samarbetet i detta fall handlade om att förbättra trafiksituationen och/eller trafikmiljön runt skolan.

2.2 Frågeställning

Vilka möjligheter och hinder upplever olika deltagare i ett samarbete gällande trafikarbete i skolan?

2.3 Avgränsningar

I denna studie har jag inte studerat hur skolorna bedriver sin trafikundervisning i praktiken utan endast sett hur samarbetet skola/föräldrar har skett inom området trafik. Det generella samarbetet mellan lärare och enskilda föräldrar på individ- eller klassnivå har inte heller varit intressant för studiens omfattning. I samarbete kring trafikmiljön kring skolan går det även att lägga in ett hälsofrämjande perspektiv och arbeta mot den minskade rörelsefrihet, minskad fysisk aktivitet och därmed den ökade övervikten bland elever. Genom att arbeta med trafiken är det möjligt att uppnå en synergieffekt vad gäller hälsan. Denna aspekt av samarbetet har jag dock inte belyst i denna uppsats.

3 Tidigare forskning

Eftersom denna uppsats har sin fokus på samarbetet mellan föräldrar och skola gällande en förbättrad trafiksituation för elever har jag valt att göra litteraturgenomgång på tidigare forskning inom områdena ”samarbete skola och föräldrar” och ”forskning om barn och trafik”. Jag har valt att begränsa mig till svensk litteratur.

3.1 Samarbete skola och föräldrar

För att få en överblick om vad som är gjort inom området har jag sökt fram de senaste avhandlingarna inom området, dvs. från 1993 och framåt. Det som kan sägas är att generellt har det inom området samverkan skola och hem inte skett några större förändringar under de senaste trettio åren.

Det som skiljer sig åt mellan decennierna är att studier gjorda under 1980-talet ofta handlade om vilka möjligheter som fanns för att förändra föräldrars attityd till samarbete då skolan ansågs ha en mer positiv attityd till samarbetet än föräldrarna (Flising et al, 1996). I SOU 1980:21 *Hem och skola* handlar ett av kapitlen om ”hinder för bredare föräldraengagemang” men det finns ingen rubrik som tar upp möjligheterna, men detta kan bero på att direktivet till undersökningen var att ”analysera hindren för ett bredare föräldraengagemang i kontakten hem – skola”. Under 1990-talet har det mer framkommit att föräldrarna är intresserade men att skolan har haft svårigheter att skapa de förutsättningar som behövs för samarbetet.

Föräldrar och skola

Erikssons (2004) avhandling ”Föräldrar och skola” handlar om vad relationen mellan skola och föräldrar kan innebära. Relationen kan betraktas på olika sätt och ges olika innebörder beroende på aspekter och perspektiv. De olika sätten av föräldrasamverkan som Eriksson funnit har han delat in i fyra olika principer: Partnerskap, Brukarinflytande, Valfrihet och den fjärde är Isärhållandets princip. Avhandling har ett kunskapssociologiskt perspektiv för att beskriva de olika principerna och det övergripande syftet är att för relationen skola och föräldrar utveckla en typologi som klargör skillnaderna i de olika relationerna. Eriksson har mest använt sig av internationella studier då det inte har funnits tillräckligt med svenska studier av relevans för hans studie.

Lyssna på föräldrarna

Andersson (2004) tar upp hur viktigt det är att ”lyssna på föräldrarna” vilket även är titeln på hennes bok. Boken handlar om föräldrars upplevelse av samarbetet med skolan och undersökningen är gjord på individnivå. Andersson har intervjuat föräldrar till barn som inte har några problem i skolan och föräldrar som hade barn med läs- och skrivsvårigheter, mobbing eller sociala svårigheter. De föräldrar vars barn inte hade några problem i skolan hade inte heller några problem i sitt samarbete med skolan. Däremot hade samtliga föräldrar till barn med olika svårigheter problem i sin kontakt med skolan. Föräldrar kunde känna en hjälplöshet och en maktlöshet då de inte hade möjlighet att hjälpa sina barn trots att de hade idéer och kanske även verktyg – men de hade inte makt att göra något. Enligt Andersson kännetecknades de negativa mötena mellan lärare och föräldrar av att det är en kamp om vems bild som var den sanna och att båda parter lade skulden och ansvaret på den andre.

I denna bok har Andersson skrivit en lista över vilka föräldrar som lärare tycker är svåra att samarbeta med:

Svåra elevers föräldrar, föräldrar som har problem med sin egen självförtroende, föräldrar med en annan syn på skolan, föräldrar som är försvarsinställda, föräldrar som är rädda för skolan, föräldrar till utagerande barn, föräldrar som har andra värderingar än läraren, föräldrar som glider undan, aggressiva föräldrar som är negativa till skolan, föräldrar till elever som har det svårt hemma, föräldrar med egna negativa erfarenheter av skolan, föräldrar som vet, föräldrar som själva arbetar med barn, försvarsinställda föräldrar, föräldrar som vägrar inse att det finns problem, föräldrar som misstror skolan (Andersson, 2004, sid. 20).

Denna långa lista över ”problemföräldrar” kan förklara varför det fanns svårigheter i samarbetet. De enda som inte verkar vara inkluderade är de föräldrar som inte bryr sig eller ifrågasätter lärarna och genom sin attityd ”lämnar” lärarna ifred. Enligt min egen uppfattning skulle nog listan om vi frågade föräldrarna om vilka lärare som är svåra att samarbeta med i stort sett se likadan ut.

Samarbete mellan hem och skola

Johansson & Wahlberg Oring (1996) har i sin avhandling studerat samarbete mellan hem och skola och fokuserat på hur elever, föräldrar och lärare samarbetade i den pedagogiska praktiken. Avsikten med avhandlingen var att ur olika aspekter studera deras handlingsutrymme. Studien genomfördes i låg- och mellanstadieskolor där de studerade klassmöten och arbetsplatsbesök. I avhandlingen framkom att om föräldrar gavs möjlighet till inflytande kunde de vara en resurs i skolan och att det var väsentligt att i samarbetet utgå från föräldrarnas förutsättningar och villkor. Enligt Johansson & Wahlberg Oring tyckte många lärare att deras elever hade mer positiv inställning till skolan och att de presterade bättre efter att deras föräldrar hade engagerat sig i skolan.

Johansson & Wahlberg Oring märkte att föräldrar inte gjorde anspråk på att vara med i utformningen av skolan vilket de trodde berodde på att skolan oftast reagerade som om de inte önskade något engagemang från föräldrar och närsamhälle. Att bryta detta krävde ett starkt och långvarigt engagemang från föräldrarna vilket inte många föräldrar orkade. Forskarna konstaterade även att när det blev kollisioner beträffande normer och värderingar togs lärarens ställningstagande som norm då de ofta hade en maktposition gentemot föräldrarna. Ett effektivt hinder för att föräldrar skulle kunna ha inflytande och engagemang i skolan var att de inte delgavs information eller möjlighet att sätta sig in i styrdokument.

Föräldraperspektiv på skolan

Ribom (1993) studerade skillnaden i hur föräldragrupper med olika sociala bakgrunder ”tog ordet” för att framföra sina åsikter i skolan. En av grupperna var från Stocksund och den andra från Malmberget. Ribom valde att studera två vitt skilda grupper eftersom de troligen hade olika perspektiv på omvärlden. Skillnaden mellan grupperna var hur språket användes och då framför allt det skrivna språket. Denna skillnad var tydligast i grupperna på högstadiet då verksamheten blev mer teoretisk och beroende av texter. Föräldrar från Stocksund tog mer tillfällen till att framföra sina synpunkter och såg fler möjligheter till att påverka skolan än vad gruppen i Malmberget gjorde. Stocksundsföräldrarna tog upp läroplanen under intervjuerna medan föräldrarna i Malmberget mer betonade vikten av praktik och yrkesinriktning.

I Riboms avhandling var språket det centrala då det kan ses som ett redskap som kan vidga vår förmåga och kapacitet eftersom den språkliga kommunikationen är grundläggande för oss i umgänget med andra. Ribom fick även fram att vissa föräldrar ansåg att klassmöten var konturlösa och att de inte tog upp vad som föräldrarna ansåg var angeläget utan det var lärarnas agenda som gällde.

3.1.1 *Forskning kring föräldrars engagemang*

I forskningen om framgångsrika skolor har faktorn föräldraengagemang en viktig del. I England har Mortimore et. al. (1988) funnit att föräldraengagemang var en av tolv framgångsfaktorer. De fann att när föräldrar engagerade sig i att hjälpa till i klassrummet, följde med på skolutflykter och deltog i utvecklingssamtal ledde det till att eleven fick en positiv utveckling i skolan. Enligt Mortimore et. al. (a.a.) var det också positivt när föräldrar stödde eleverna med studierna i hemmet. När föräldrar däremot engagerade sig i föräldraföreningar hade detta ingen påverkan på hur framgångsrik skolan blev. En anledning till detta trodde de berodde på att föräldrar kunde bli avskräckta av den formella miljön och därför inte engagerade sig. De fann även att föräldrar misstrodde den ”lilla klick” av föräldrar som satt i föräldraföreningen och som genom detta skötte all kontakt med skolan den vägen.

Bremberg och Wennerholm Juslin (2004) har analyserat amerikanska studier och funnit ett motsatt förhållande till Mortimore et. al. (1988). Bremberg och Wennerholm Juslin fann ett positivt samband mellan elevernas kognitiva förmåga och föräldrars engagemang i skolans beslutsfattande. De fann även att andra stöd/engagemang från föräldrar som t.ex. följa med på klassresor och andra olika aktiviteter gav blandade effekter. Enligt Bremberg och Wennerholm Juslin fanns det inte några svenska studier som motsvarade de uppställda kriterierna varför deras studier gjordes på forskning från USA på 1990-talet och framåt. De anser dock att de påvisade sambanden gäller även för Sverige även om vi har andra sociala villkor i Sverige eftersom skolsystemen är lika varandra samt att föräldrarnas socioekonomiska status är av betydelse för både deras engagemang samt för elevernas skolframgång. Grosin (2001) har gjort svenska studier och funnit att föräldrars engagemang var viktigare än deras socioekonomiska status.

Skolverket (2004b) har undersökt föräldrars attityder till skolan och det visar sig att föräldrar anser att de har samma möjlighet till inflytande idag som för 10 år sedan då senaste undersökningen gjordes. Val av skola är det föräldrar kan påverka mest vilket även Erikson (2004) tar upp i sin avhandling.

Andersson (2004) har visat att det är svårt för föräldrar att hjälpa sina barn i skolan om barnen blir mobbade, har läs- och skrivsvårigheter eller andra sociala problem

trots skollag, förordningar etc. Enligt Skolverkets undersökning om attityder i skolan (2004a) vill föräldrar kunna påverka det egna barnets stöd i skolan. Det är lättare att påverka skolan när det gäller arbetsmiljölagen som buller, ventilation etc. eftersom skolan då är skyldig att agera.

3.2 Barn och trafik

Det finns endast några aktörer i Sverige inom forskning som rör barn och trafik. Först på 70-talet studerade Sandels (1972) hur små barn agerar i trafiken. Under 1980-talet har Björklid (1991, 2004) ur ett interaktionistiskt perspektiv studerat barn i trafiken. Under 1990-talet var Vägverket (1995, 2000) aktivt inom studier kring skola och trafik genom bland annat projektet ”Forska och Lära”. Englund (1998, 2002a, 2002b) studerade framförallt trafiksäkerhet och effekter av trafikundervisning i skolan. Båda forskarna och Vägverket har publicerade flera arbeten i området men för denna studie har jag endast valt ut ett fåtal av dessa.

Sandels

Sandels (1972) undersökte små barns trafikförmåga genom att studera barns lekvanor, förmåga att uppfatta rörelser och lokaliserade ljud och förståelsen av vägmärken och det språk som rörde trafiken. Sandels betonade att barn är barn och de leker hela tiden – vilket de även bör få göra. Därför ska trafiken anpassas till barnen och inte tvärtom.

Sandels tar upp att barn är auktoritetsbundna och beter sig som de vuxna gör i trafiken. Barnet förstår inte att vuxna utan att tydligt vrida på huvudet kan se vad som händer i periferin. Därför måste barnen upplysas om detta och undervisas i att de alltid måste vrida på huvudet och titta om det kommer bilar innan de går över en gata. Detta befäster det att barn gör det vuxna gör och inte det man säger att de ska göra.

Björklid

Barns möjligheter till lek i sitt närsamhälle är en viktig del i Björklids forskning (1991, 2004). Hon studerar hur barns rörelsefrihet har begränsats genom trafiken och hur tillgängligt/otillgängligt närsamhället är för barn. Antal barn som har förolyckats i trafiken har minskat sedan 1960-talet men detta beror mer på att barns rörelsefrihet har reducerats. Barn åker oftare bil till skolan eftersom trafiken upplevs för farlig för dem om de skulle gå eller cykla. Enligt Björklid (1991) var den tidigare trafikundervisningen i skolan baserad på straff- och lydnadsmoral och den baserades på att lära ut regler och informera om rättsliga påföljder och olycksrisker vid regelbrott. Med anledning av detta negativa inlärningssätt började Björklid försöka ändra trafikundervisningen i skolan så att barnens upplevelser av trafiken skulle sättas i fokus. Björklid påpekar även att när elever får den traditionsenliga trafikundervisningen överskattas deras kunskap av såväl dem själva som de vuxna. Därför råkar många elever fortfarande ut för flera olyckor efter det att de har genomgått traditionell trafikundervisning. Sedan 1990-talet har forskningen gått mot att man inte ska ha trafikundervisning i skolan utan istället lära barnen att genom ”forska och lära” om närmiljön och genom detta kunna påverka sin omgivning. Björklid (2004) anser därför att trafikundervisning som gäller regler och beteende i trafiken inte ska finnas kvar utan istället ska undervisningen bytas ut mot studier i trafik, miljö och samhällsplanering. Detta tema har sedan Vägverket tagit fasta på och skrivit flera skrifter kring. Björklid (2004) har genom att använda sig av Arn-

stein's delaktighetsstege även studerat hur medinflytande i studier av närmiljön kan påverka elevers arbete både negativt och positivt. Detta beskriver jag närmare i avsnitt 4.2.

Vägverket

Vägverket har tillsammans med Skolverket publicerat flera skrifter som handlar hur om barn har kunnat studera trafik, miljö och samhällsplanering (1995, 2000). "Forska och Lära" (se föregående stycke) har blivit ett begrepp och det övergripande målet är att eleverna ska få kunskap om och insikt i hur samhället är uppbyggt och hur trafiksystemet fungerar. Detta för att förbereda dem på att inflytande och ansvar är en viktig del i samhällslivet. Projektet vill påverka eleverna så att de kan, vill och vågar delta i arbetet för att förbättra sitt närsamhälle.

Projektet var tänkt som ett temaarbete i skolorna och under 1990-talet startades flera projekt i olika delar av landet. Avsikten var att med exempel på arbetssätt och innehåll bidra till att göra dessa studier intressanta och relevanta för skolundervisningen. Vägverket (2000) anger att kommunen har huvudansvaret för närmiljön men att skolan och föräldrar i samverkan med andra intresserade kan bidra till att barnens trafikmiljö blir säkrare och tryggare. Förutom samarbetet med föräldrar behöver skolan arbeta med föreningar, polis, stads- och trafikplanerare och politiker för att arbetet ska ge resultat.

Vägverkets projekt utvärderades av pedagogiska institutionen på Stockholms universitet (Qvarsell, Dovelius och Eriksson, 1996) genom enkät- och fallstudier vid några av de skolor som deltog i projektet. Studien eftersträvade att tydliggöra både ett barn- och vuxenperspektiv på verksamheten. Resultatet av studien visar att lärarrollen i detta arbete kan vara olik lärarnas vanliga arbetssätt, vilket i sin tur gör att det kan vara svårt att få en bra struktur på arbetet. Även i frågan om vilken omfattning av elevinflytande som ska ges, framkom det att balansen kunde vara svår då många lärare upplevde att de inte var vana vid arbetssättet och inte visste hur mycket inflytande barnen kunde eller borde få. I projektet fick eleverna även lära sig något om demokrati och hur de skulle kunna utöva inflytande i varierande grad genom att delta i förändringar kring sin närmiljö.

Englund

Englund har forskat om trafiksäkerhet både vad gäller övergripande studier (1998) och som studier om effekter av trafikundervisning i skolan under några decennier (2002b). Det jag har tagit fram av Englund är senare års föredrag där han tar upp problematiken med att fokusera på trafikundervisningen ur ett för snävt perspektiv. Det är framför allt Vägverket han kritiserar då han anser att de redan på 1980-talet inte tog till sig de mål som Trafiksäkerhetsutredningen (1979) tog fram. Dessa mål var att barnen skulle få tillfälle att 1) dels arbeta med sin trafikmiljö och möjligheterna att förändra den, 2) dels lära sig regler och beteenden som ökar deras säkerhet i trafiken. Vägverket har endast tagit fasta på den första delen där eleverna ska arbeta med sin trafikmiljö och möjligheterna att förändra den. Andra delen som handlar om att utveckla färdigheter och medvetenheten om krav i särskilda situationer tog de bort (2002a).

Denna "förenkling" av målen som Trafiksäkerhetsutredningen tagit fram blev det som togs upp i Lgr 80. En anledning till "förenklingen" var att Vägverket ansåg att barnen inte skulle anpassas till trafiken utan trafiken skulle anpassas efter barnen. De hade tagit fasta på att barn inte alltid gör som de har blivit lärda och därför är det ingen me-

ning att lära dem reglerna. Dessutom ansåg Vägverket att både vuxna och barn över-skattar deras kunskap vilket är till deras nackdel. Men barnen behöver få lära sig regler för att kunna fungera i sin närmiljö. Precis som man behöver lära sig reglerna i fotboll eller innebandy – det går inte bara att lära sig de övergripande strategierna och inte hur man fysiskt spelar – båda delarna måste vara med. Englund hoppas att eleverna ska kunna få en allsidig utbildning i trafik för att Nollvisionen ska kunna komma till stånd eftersom den bygger på att systemanvändarna, dvs. vi alla, ansvarar för att följa trafik-reglerna.

4 Begrepp och perspektiv

I detta avsnitt redogörs för de begrepp som jag har använt mig av i studien vilka är sam-arbete, Arnstein's delaktighetsstege, sensemaking och handlingsteori. Jag har även an-vänt mig av ett interaktionistiskt perspektiv som är förtydligat under punkt 4.4.

4.1 Samarbete

Skillnaderna mellan substantiven samarbete och samverkan är hårfin och i många fall anses de vara synonymter. Det finns dock en viss skillnad för enligt Svensk ordbok (1986) betyder samarbete ”arbete som bedrivs av två eller flera tillsammans med gemensamt syfte” och samverkan betyder ”gemensamt handlande för visst syfte”. Da-vidsson (2000) har studerat begreppen och kom fram till att de kan vara ömsesidigt ut-bytbara och det är därför väsentligt för dem som ska samarbete/samverka att definiera vad den egna definitionen är. Några av de synonymter som finns för samarbete är lagar-bete, Kooperation, kollaboration och team-work.

Davidsson (a.a.) har beskrivit vad begreppen samarbete och samverkan har för in-nebörd i styrdokument för skolan och förskolan från 1962 till 1998 och fått fram att det finns en skillnad mellan substantiven i styrdokumentet:

Samverkan har en mer övergripande betydelse och användning. I och genom samverkan utvecklas och planeras de långsiktiga målen och diskuteras gemensamma förhållningssätt. /.../ Samverkan betyder kontinuitet och är en ständigt pågående process (a.a. sid. 56-57).

Samarbete däremot ”har en konkret innebörd och genom att använda detta begrepp be-skrivs de metoder som förordas” (a.a. sid. 56). Vid närmare studie av Skolverkets rap-port (2004b) använder de sig av substantivet samverkan endast i sin sammanfattning och då flera gånger. Därefter, i själva rapporten, används samarbete endast en gång och då i en konkret mening: ”Elever och pedagoger i samarbete med föräldrar och planerare kan delta i närsamhällets trafikmiljöarbete” (a.a. sid. 4).

Även Ravn (1995) tar upp problematiken med själva begreppet samarbete:

Samarbejde er et begreb, som ofte giver anledning til misforståelser, mistillid og urealisti-ske forventninger, fordi samarbejde langt fra er et entydigt begreb og ofte bærer på skjulte hensigter [dolda avsikter] (a.a. sid. 204).

Alla som är involverade i samarbetet bör därför börja med att försöka undanröja de hinder som begreppsförvirringar kan åstadkomma.

Ravn (1995) skriver att i ett samarbete är tilliten och makten avgörande för samar-betes förlopp och framgång. Enligt Ravn vilar tillit på en visshet att andra handlar så-som vi förväntar oss av dem och detta förutsätter att vi har god kännedom om varandra. Makt är inte en egenskap någon eller något har utan ett uttryck för den relation som finns mellan två eller flera parter. Denna relation har enligt Ravn (a.a. sid. 207) tre di-

mensioner. Den första är den normativa, symboliska dimensionen som handlar om *varför* samarbetet sker och vem som har definierat samarbetet och vad avsikten är bakom det hela. Nästa dimension är strukturerad och svarar på frågan *hur* dant samarbete är. Är det strukturerat och/eller organiserat och håller det fast vid bestämda relationer mellan parterna? Den sista dimensionen är den materiella som redogör för *vad* samarbetet handlar om. Är det en ensidigt beslutad åtgärd eller har det framkommit genom en utveckling av samförståelse mellan de olika parterna?

Makten är central i ett samarbete och påverkar de andra komponenterna i olika riktningar. Alvesson (2002, sid. 44) säger:

Verklighetsuppfattning är till stor del ett resultat av ”förhandlingar” mellan aktörer i asymmetriska maktrelationer. I maktrelationer förfogar aktörerna över olika resurser – materiella, symboliska – och har olika förutsättningar att bestämma över hur verkligheten definieras.

Genom att makten påverkar och även förflyttar sig i olika riktningar beroende på vilka komponenter som är involverade har jag även använt mig av ett interaktioniskt perspektiv, se avsnitt 4.4. Ohlsson och Salino (2002) tar upp de informella maktstrukturena som kan vara svåra att analysera.

Makten är inte bara kopplad till strukturella och formella aspekter, som t.ex. ledningens makt över underställd medarbetare, utan även till informations-, relations- och kommunikationsaspekter i samspelet mellan organisationens aktörer (a.a. sid. 25).

I en skola kan det finnas många olika personer som har den informella makten trots att de inte har officiell makt. Detta kan t.ex. vara lärare som har arbetat länge inom skolan och genom detta fått en speciell makt.

Min definition av samarbete

Min egen definition av samarbete är ett arbete som ska resultera i ett resultat som är större än vad de enskilda parterna kan uppnå på var sitt håll. Det vill säga att det får en synergieffekt, dvs. resultatet av flera samverkande faktorer förstärker varandra och effekten blir större än summan av faktorernas verkan var för sig.

I denna studie har jag genomgående använt mig av substantivet *samarbete* i resultatdelen för att förenkla vad jag avser att studera. I övrig text har jag använt samverkan då det har avsett ett mer övergripande samarbete. Detta då det i intervjuerna inte framkommer att de intervjuade har någon definition på något av substantiven eller gör någon åtskillnad mellan dem. Mest används ordet samarbete och endast en gång i en av intervjuerna används ordet samverkan.

4.2 Arnsteins delaktighetsstege

Björklid (2004) refererar till Arnsteins *Eight Rungs on a Ladder of Citizen Participation* för att visa hur inflytande kan utnyttjas i beslutsprocesser på olika nivåer. Stegen är en hjälp för att visa på hur begrepp kan ge sken av demokrati trots att det i vissa nivåer är direkta motsatsen som uppnås. Stegens åtta ”pinnar” är indelade i tre nivåer av delaktighet; medverkan, medinflytande/medansvar och medbestämmande.

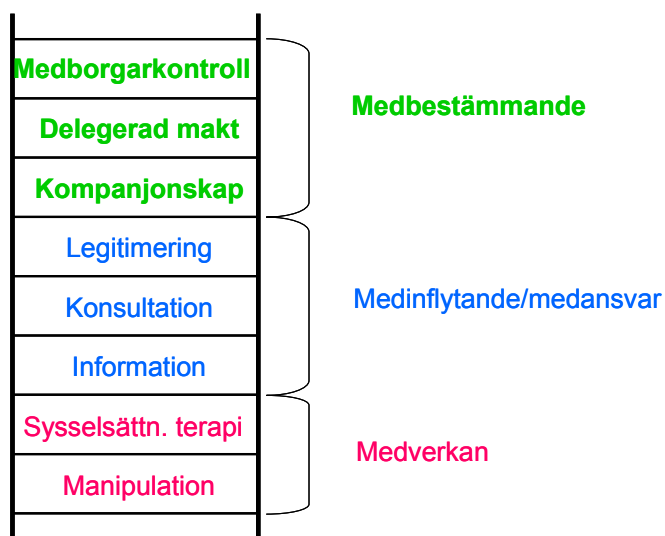
I nedersta nivån, medverkan, är när en persons medverkan kan vara en ren *manipulation*. Personen kan t.ex. vara med i rådgivande kommittéer där tanken är att de som är med ska ge sitt stöd utan att reflektera. Avsikten kan vara att de ska vara makthavarnas redskap som ett slags

”nyttiga idioter”, vilket är ett begrepp som Karl Radek myntade. Steg 2 är *sysselsättningsterapi* som enligt Björklid ”är en form av delaktighet där människors maktlöshet anses bero på deras egen bristande kompetens.” (a.a. sid. 7). ”Att hjälpa till” kan vara en typisk sysselsättningsterapi eftersom oftast är syftet och bakgrunden till orsaken diffus. Ingen känner något ansvar för ett arbete som man inte kan påverka eller fatta beslut om. Mer om detta går att läsa i Utbildningsdepartementets skrift (Ds 1995:5) som heter ”Där man inte har något inflytande finns inget personligt ansvar.”

I mellersta nivån som är medinflytande/medansvar finns *information* som avser att personer ska informeras om rättigheter, ansvar och valmöjligheter i tid för att kunna agera. Om informationen kommer för sent minskar naturligtvis möjligheterna till förhandling i frågan och genom detta försvinner även inflytandet. Nästa steg är *konsultation* som innefattar såväl att informera som att ta reda på åsikter och ett vanligt sätt att konsultera är i t.ex. attitydundersökningar och liknande. Faran med dessa är att om inte de tillfrågades synpunkter kommer att tas med i beslutet är det en form av stort hyckleri och de tillfrågade kommer att lära sig hur maktlöshet känns. Steget därefter är *legitimering* då makthavarna ser till att de inbjudna inte är tillräckligt många för att hota den traditionella maktstrukturen. Detta kan vara t.ex. då barn är representerade i styrelser där det ställs höga krav på kunskap och sammanträdesteknik.

I översta nivån, medbestämmande, är *kompanjonskap* som är när makten genom förhandlingar är omfördelad genom t.ex. att en aktionsgrupp som efter de har tagit makten sedan behåller den. Näst högsta steget är *delegerad makt* som är när alla parter har medbestämmande över planen/programmet och vid *medborgarkontroll* är det medborgarna som själva både ansvarar och leder program eller institutioner.

En föräldraförening/föräldraråd befinner sig inte konstant vid någon av stegens pinnar utan är ständigt i rörelse beroende på de villkor och meningssammanhang som finns vid de olika tillfällena. Handlingsutrymmet för både föräldraförening som för deras med/motpart varierar beroende på den aktuella situationen. (Se 4.5 för närmare beskrivning av handlingsutrymme.)

4.3 Sensemaking

Begreppet sensemaking kommer från Weick (1995) och ska enligt honom tolkas bokstavligt och inte som en metafor. Sensemaking är en form av filosofi som studerar tillvarons grund, mening och mål. Den svenska översättning kan i det fallet vara *meningsskapande*, som betonar att det är aktiva handlingar som är i ständig rörelse. Granberg & Ohlsson (2000) skriver att meningsskapande i och mellan organisationer är ”hur föreställningar formas och sprids” (a.a. sid. 16).

Weicks sensemaking är hur organisatoriska strukturer och beteenden uppkommer genom skapandet av verkligheten, som en pågående aktivitet som tar form när individerna skapar mening av situationen de befinner sig i genom att blicka tillbaka på vad som hänt. Weick har ett aktörsperspektiv när han studerar sensemaking i organisationer och vill förstå varför mänskligt handlande i organisationer är som det är – hur vår verklighet skapas.

Den viktiga delen i sensemaking är kommunikationen, både språklig som skriftlig, eftersom det är den som för handlingen framåt. Det är framförallt i den sociala samvaron som kommunikationen är nödvändig. Sensemaking är som en organisation som organiserar sig – båda behöver flera individer.

Sensemaking handlar om att skapa samförstånd men eftersom alla individer har olika attityder och föreställningar, är det troligt att det ibland inte skapas en gemensam förståelse. Detta kan i sin tur bero på oförmåga att sätta sig in i hur andra uppfattar och upplever händelser, eller att aktörerna inte har en gemensam tolknings- och begreppsräm (Ohlsson, 1996).

4.3.1 Kommunikation

Kommunikationen är viktig del i sensemaking och därför är det angeläget att ta upp detta närmare. Grunden för allt samarbete är att det finns kommunikation och ordet i sig betyder att ”göra gemensamt” (Svensk Ordbok, 1986). Själva grunden i ett samarbete är att göra arbetet till en gemensam sak, vilket är att skapa mening kring ämnet, dvs. meningsskapande. Enligt Engqvist (2000, sid. 39) är syftet och önskemålet med kommunikation framför allt ett behov över att ha kontroll över en situation, att samtalet bidrar till personlig utveckling samt att man vill bli bekräftad.

Genom att ha kontroll skapas en säkerhet i att veta. Genom att på ett ömsesidigt plan veta vad som gäller för kommunikationen och samvaron skapas en trygghet. Denna trygghet att veta vad som gäller gör det också lättare att stå ut med obehagliga saker eftersom att inte veta vilket är förknippat med att inte ha fast mark under fötterna (ångest). Genom känslan av kontroll kommer också känslan av delaktighet, inte minst vad gäller målet. Men i en samtalssituation är det ideala förhållandet enligt Habermas (Andersen, 1999):

att (1) var och en måste kunna delta i diskussionen, att (2) var och en måste få kommentera och problematisera varje påstående, att (3) var och en fritt måste få uttala sina åsikter, önskemål och behov samt att (4) ingen genom tvång får förhindras att utöva dessa rättigheter. (a.a. sid. 395).

Detta kan ses som Habermas idé om den ideala samtalssituationen (en dialog som ingen äger). I denna dialog kan det då bli ett genuint meningsskapande och även ett lärande mellan parterna.

4.4 Interaktionistiskt perspektiv

Alla människor påverkas mer eller mindre av andra människor och även av miljön som finns runt omkring. Enligt Björklid & Fischbein (1996) innebär ett interaktionistiskt perspektiv att ha ett helhetsperspektiv på människan och hennes samspel med miljön. Olika faktorer påverkar varandra såsom att den sociala miljön påverkar den fysiska miljön och vice versa. Även människans psykologiska aspekter påverkar hennes biologiska aspekter och tvärtom. Naturligtvis påverkar även människans båda aspekter likväl den fysiska som den sociala miljön. För att förstå en människa är det därför angeläget att även titta på hennes miljö, dvs. kontexten som hon är aktiv och skapande i.

Asplund (1970, sid. 53) tar upp att konflikter är en slags interaktion och kan etablera både positiva som negativa sociala relationer. Genom detta synsätt behöver inte det konfliktfria förhållandet vara det ideala utan istället är det ett förhållande som har motsättningar och/eller meningsskiljaktigheter som kan vara det utvecklande. Alvesson (2002, sid. 45) tar upp att vid frånvaro av konflikt bör man beakta makten, framför allt den symboliska eller ideologiska makten, och dess effekt. Makten kan även påverka i en riktning som gör att passivitet uppkommer då missnöje inte förekommer och inga krav ställs.

4.5 Handlingsteori

I en handlingsteoretisk ansats är det interaktionen mellan det inre och yttre handlingsutrymmet som är i fokus. Därför blir det centralt inom handlingsteorin att t.ex. upptäcka mönster i hur man tolkar sitt handlingsutrymme. När en person tyder sitt handlingsutrymme kan tolkningen uttrycka hinder och möjligheter. Såväl den personliga bakgrunden och tidigare erfarenheter påverkar tolkningen som de externa villkoren vilka är omgivningen och sammanhanget interaktionen äger rum i.

Hagström (1990) beskriver det yttre (objektiva) och det inre (subjektiva) handlingsutrymmet. Själva handlingen är länken mellan det yttre och det inre och denna relation är interaktiv, dvs. den påverkar handlingen åt båda håll. Med det yttre handlingsutrymmet avser man faktorer som sociala kontakter, arbetstillgång etc. I det inre handlingsutrymmet är det den personliga tolkningen av vilka alternativ till handling som står till buds.

En människas handlingsutrymme är i ständig rörelse. En person kan tro sig ha större subjektivt handlingsutrymme än vad som är verklighet (illusion om kontroll) och det kan även vara tvärtom, dvs. att ha mindre subjektivt handlingsutrymme än det faktiska. Det senare kallas även för inlärdd hjälplöshet, vilket också kan definieras som ”den uteblivna handlingen”.

5 Metod och uppläggning

Valet av metod är beroende av min frågeställning där jag är intresserad av att studera hur de olika samarbetsparterna upplever samarbetets hinder och möjligheter. Designen på min studie har därför en kvalitativ ansats då ”det mest grundläggande draget i kvalitativ forskning är den uttalade viljan att se eller uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån de studerade personernas eget perspektiv” (Bryman, 1997, sid. 77).

Jag valde att använda intervjuer som metod eftersom styrkan i intervjuer är att ”fånga en mängd olika personers uppfattningar om ett ämne och ge en bild av en mångsidig och kontroversiell mänsklig värld” (Kvale 1997, sid. 14). Jag valde att genomföra

intervjuerna som ostrukturerade intervjuer där själva intervjun mer var av karaktären informanternas berättelse (elicit stories) eftersom detta oftast gör att informationen är närmare själva verkligheten än vad en förklaring blir (Holloway & Jefferson, 2000, sid. 37). Anledningen var att jag ville vara öppen till vad informanterna hade att berätta om sitt samarbete, vad de själva upplevde som betydelsefullt och att inte styra dem med i förväg uppställda frågor. Detta refererar Starrin m.fl. (1991, sid. 34) till som ”upptäck- tens väg” där det är vitalt att vara öppen inför händelser för att fenomen inte ska ställs mot i förväg uppställda antaganden.

När jag tog kontakt med skolorna var min frågeställning inför själva intervjun följande:

Det jag vill prata om är hur samarbetet går till, hur det startade och vem som har drivit samarbetet, vilka motgångar ni upplevt och om vad som har varit lätt.

Genom denna öppna ingång ville jag få fram deras subjektiva upplevelse av samarbetet. Samarbetet som de två skolorna arbetade med var av lite olika karaktär och hade kommit olika långt i själva genomförandet. Detta är även en anledning till att jag inte ville använda mig av en strukturerad intervju eftersom jag då eventuellt skulle komma att styra intervjun.

5.1 Intervjupersoner och strategiskt urval

Intervjuerna är gjorda i två skolor som båda har samarbete med föräldrar gällande trafiken. Skolorna har liknande projekt men de har kommit olika långt i sina samarbeten. Valet av skolorna styrdes av att det var få skolor som hade denna typ av samarbete. Skolorna representerar två olika närmiljöer men är relativt lika gällande socioekonomiska villkor vilket gör det intressant med tanke på att få lite olika förutsättningar för själva samarbetet. Samtliga intervjuer gjordes under oktober/november månad 2004. Totalt intervjuades sex (6) personer. Valet av informanter gjordes utifrån att de var personer som då var, eller hade varit, de mest engagerade i projektet. Både skolornas och intervjupersonernas namn är alias.

Från Storskolan intervjuade jag biträdande rektor, Kajsa, och två föräldrar som var engagerade i skolans trafikråd. En av föräldrarna, Anna, var ansvarig för trafikrådet när projektet startade tre år tidigare och den andra föräldern, Sven, var ansvarig när intervjuerna gjordes. Intervjuerna med Kajsa och Sven gjordes på deras respektive arbetsplatser medan intervjun med Anna gjordes hemma hos henne. Samtliga intervjuer tog cirka en timme.

Även i den andra skolan, Cityskolan, intervjuades tre personer vilka var Ulrika, skolans rektor, läraren Lena samt Birgitta, som var ordförande för föräldraföreningen. Både Ulrika och Lena intervjuades i skolan, intervjun med Birgitta tog plats på en lunchrestaurang i närheten av hennes arbetsplats. Samtliga intervjuer tog cirka en timme.

5.2 Etiska aspekter

Vid första kontakt med skolorna informerades jag om syftet med intervjuerna (informationskravet) och att det insamlade materialet skulle användas i min C-uppsats i pedagogik (nyttjandekravet). Respektive skolledare fick sedan avgöra om de var intresserade och därefter vände jag mig till de av skolledarna föreslagna informanterna för att inhämta även deras samtycke (samtyckeskravet). Först när alla informanter vid respektive

skola hade givit sitt samtycke genomfördes intervjuerna. Före varje intervju hade jag dessutom redogjort för samtliga etikregler enligt Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets etikregler. Eftersom jag avsåg att spela in intervjuerna frågades även samtliga informanter om lov före intervjun. För att uppfylla det fjärde och sista kravet om konfidentialitetskravet använder jag i min uppsats varken skolans eller informanternas riktiga namn utan använder mig av *alias*.

5.3 Analys och bearbetning av insamlad data

Samtliga intervjuer genomfördes på en plats som informanterna själva hade valt och vid en tidpunkt som passade dem. Före varje intervju tillfrågades informanterna om jag fick spela in intervjun på bandspelare, vilket de godkände. Jag förklarade att det är en stor fördel med att använda bandspelare eftersom det kan vara svårt att uppfatta allt som de säger och att materialet endast kommer att avlyssnas av mig själv. Intervjuerna transkriberades ordagrant vilket gjorde det möjligt att kunna citera informanterna och inte lägga in mina egna värderingar i deras uttalande då en analys av kvalitativa data nästan alltid blir tolkande (Cohen, Manion & Morrison, 2000). Efter att transkriberingen var gjord har jag läst igenom intervjuerna flera gånger och även lyssnat på intervjuerna upprepade gånger för att försöka uppfatta om något är sagt med t.ex. ironi eller annat, som kan påverka hur det lästa ordet ska tydas. Ibland kan det vara tvetydigt vad personen menade och då var det av intresse att kunna gå tillbaka och analysera det sagda. Transkriberingen har även gjort det möjligt att kunna gå tillbaka till intervjuerna när frågor har uppkommit under själva analysarbetet.

I själva analysen har det förutom att beskriva de fenomen som jag har funnit, varit betydelsefullt för mig att försöka upptäcka och ge en ”ny innebörd åt redan kända fenomen” (Danemark, 1997, sid. 147), dvs. en rekontextualisering, vilket är en slags abduktion. Danemarks definition av abduktion är:

Att tolka och rekontextualisera enskilda företeelser utifrån ett tänkt sammanhang eller mönster. Att kunna förstå något på ett nytt sätt genom att betrakta detta något i ett nytt idé-sammanhang (a.a, sid. 134).

Själva bearbetningen av att tolka de data jag har samlat in har varit som en hermeneutisk cirkel då det har inneburit att jag har pendlat mellan delar och helhet. Denna pendling har möjliggjort successiva revideringar av min tolkning under arbetets gång (a.a. sid. 146). Min egen förförståelse har naturligtvis påverkat min tolkning men jag har försökt att ställa mig vid ”sidan av” denna förståelse och betrakta data med nya ögon. I tolkningen har jag försökt finna mönster och de meningssammanhang de tillhörde.

Enligt Danmark (a.a. sid. 148) handlar den samhällsvetenskapliga analysen om att nå djupare kunskaper om sociala innebörder, strukturer och mekanismer genom att utnyttja teorier och tolkningsramar, något som jag har haft ambitionen att göra i denna studie.

Det är angeläget att påpeka att det är resultaten från intervjuerna som är föremål för uppsatsen och inte informanterna i sig. Det som jag har sökt efter är de upplevda hinder och möjligheter för samarbetet som framkom och av speciellt intresse har det varit om samma fenomen har upplevts som hinder av ena partnern medan den andra har sett det som en möjlighet.

Valet av informanter kan vara till nackdel då det är de personer som var och hade varit engagerade och drivit projektet som har intervjuats. Å ena sidan kan detta ge en alltför positiv bild av själva samarbetet, å andra sidan är det kanske endast dessa personer, som har någon vidare kännedom om samarbetet.

5.4 Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet

Naturligtvis går det inte att *generalisera* resultaten efter denna undersökning då jag endast har haft två skolor medverkande i studien. Jag anser dock att det är intressant att lära mer om de hinder och möjligheter som dessa skolor har upplevt. Avsikten är inte att bidra med några entydiga sanningar utan att bidra till en ökad kunskap samt en djupare förståelse för hur samarbete mellan skola och föräldrar kan upplevas av de olika aktörerna. Enligt Kvale (1997) är det inte målet för samhällsvetenskapen att uppnå universell generaliserbarhet då fokus i ett postmodernt förhållningssätt är på kunskapens kontextualitet och heterogenitet.

För att mäta giltigheten, *validiteten*, i undersökningen handlar om hur säkert det är att jag mäter det som avser att mätas enligt frågeställningen. Har jag fått svar på min fråga, dvs. vilka hinder och möjligheter upplever informanterna i samarbetet. Genom att jag har valt att använda en ostrukturerad intervju där informanterna själva har fått sätta ”agendan”, dvs. de har fritt kunnat ta upp vad de själva har velat kring samarbetet, anser jag att svar på studiens frågeställning har erhållits. Informanterna har även i förväg har fått reda på studiens fokus, vilket gjort att de har kunnat fundera över frågan i lugn och ro.

Ingen intervju är den andra lik då många faktorer kan skilja sig åt. En fördel med intervjuer är att man på plats har möjlighet att förklara eller reda ut eventuella missförstånd som kan uppkomma och genom detta säkerställa att alla talar om samma sak. En nackdel är att intervjuaren, även om hon/han försöker vara objektiv, kan påverka informanten och därigenom intervjuens validitet genom sin person och förförståelse. I diskussion med andra personer med god kännedom och kunskap om samarbete mellan skola och föräldrar har min tolkning inte fått fram något som kan anses som orimligt.

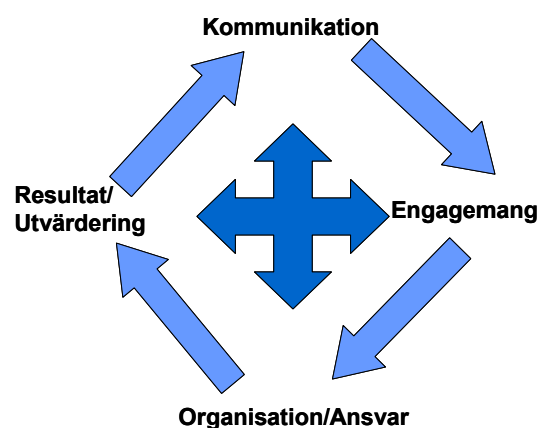
Vad gäller *reliabiliteten*, som betyder tillförlitlighet, är det en fråga om forskningsresultatens konsistens (Kvale, 1997). I studien intervjuade jag föräldrar som tidigare har varit involverade och föräldrar som var involverade vid tidpunkten för intervjun. Jag har intervjuat en rektor, en biträdande rektor och en lärare vilket gör att alla informanter har olika bakgrund och sammanhang som de samarbetar i. Detta gör att det är svårt att kontrollera om resultaten är konsistenta. Samtliga informanter fick i förhand reda på intervjuens fokus och hade därför möjlighet att förbereda sig i förväg.

6 Resultat

Detta avsnitt är en sammanfattning av det som framkommit vid intervjuerna. Det som redovisas är vad som har framkommit som upplevdes som hinder eller möjlighet i samarbetet. Om det fanns olika nyanser i det sagda är även detta i resultatet. I citaten finns det ibland förklarande text inom hakparenteser för att underlätta för läsaren vem eller vad den intervjuade syftar på. Först i resultatdelen är det en beskrivning över de två skolornas samarbete.

Som jag angav i avsnitt 5.3 har analysen gått från del till helhet och sedan tillbaka igen. När jag kom fram till sista helheten delade jag in det som hade kommit fram under olika underrubriker. Dessa underrubriker bildar en helhet vad gäller samarbete.

Resultatet i studien är därför uppdelad i underrubrikerna Kommunikation, Engagemang, Organisation/ Ansvar och Resultat/utvärdering. Bilder till höger illustrerar hur dessa delar hänger ihop.

Dessa begrepp påverkar och påverkas av varandra – de har ett interaktionistiskt inbördes förhållande vilket jag har försökt att visa i bilden genom den inre pilen.

Först kommer *kommunikation* för utan detta är det svårt att finna samarbetet till att börja med. Kommunikationen är viktig under hela samarbetet för att kunna följa upp vad som händer eller inte händer. Därefter kommer *engagemang* som är nödvändigt för att deltagare ska ställa upp på samarbetet. För att samarbetet ska fungera krävs det någon slags *organisation* där även *ansvarsfördelning* ingår. Samarbetet måste även ge något *resultat* vare sig det är positivt eller negativt. Dessa resultat måste sedan kontinuerligt *utvärderas* medvetet för att kunna användas konstruktivt i ett senare skede. Den erfarenhet som man har erhållit ska sedan förhoppningsvis kommuniceras till andra för att öka förståelsen inför andra eventuella samarbetsprojekt.

6.1 Skolornas samarbete

6.1.1 Storskolan

Skolan ligger i en grannkommun till Stockholm, nedan kallad Storskolan, och har ca 600 elever i årskurs F-6. Skolan ligger i ett villaområde vid en genomfartsled med en lång raksträcka utanför. Leden har en hög trafiktäthet och många elever måste passera över vägen. På skolan finns det ett skolråd där representanter från varje klass, lärare och skolledning ingår. Vid dessa möten har trafikproblemen varit en ofta diskuterad fråga under många års tid.

Detta samarbete initierades av att samtliga parter var överens om att trafiksituationen runt skolan var kaotisk då flertalet föräldrar skjutsar sina barn oavsett hur långt de har till skolan. Många av de föräldrar som kör har ett felaktigt trafikbeteende som att köra om på övergångsställen, backa på övergångsställen, kör med barn i knäet, parkerar på trottoarerna, etc. vilket gör att det ofta blir små incidenter men hittills har inget allvarligt inträffat. Samarbetet har inneburit samverkan även med gatukontoret och de har lyckats att få till stånd flera förändringar i skolans närmiljö. Förutom dessa förändringar har de infört trafikvärdar vilket innebär att två dagar per vecka under hela skolåret står 6-7 föräldrar ute på gatan där eleverna blir avsläppta och försöker hjälpa till så att föräldrarna följer trafikreglerna. Trafikvärdarna har gula reflexvästar på sig för att förarna ska uppmärksamma att de finns där. Trafikvärdarna kan jämföras med skolpoliserna, men i Storskolan ville inte föräldrarna att barnen skulle behöva vara skolpoliserna eftersom det är de vuxna som beter sig felaktigt i trafiken och därför bör de själva ta konsekvenserna. Arbetet med trafikvärdarna har resulterat i att trafiken är mindre hetsig och det har även resulterat i att det är fler barn som tar sig till skolan gåendes eller cyklandes vilket har inneburit att trafikmängden har minskat.

6.1.2 Cityskolan

Den andra skolan som ligger i Stockholms innerstad, nedan kallad Cityskolan, är en liten skola med ca 130 elever i klasserna F-5. Cityskolan delar lokaler och skolgård med en friskola som har ca 600 elever från ett stort upptagningsområde. På Cityskolan finns det ett nybildad föräldraförening och en nytillsatt rektor sedan två år. Skolan har haft många rektorsbyten under de senare åren. Det har tidigare funnits föräldraförening vid skolan med den lades ned för ett antal år sedan. Efter att den nuvarande rektorn tillträdde sin tjänst bildades det en ny föräldraförening.

Samarbetet startade med att trafiksituationen diskuterades vid föräldraföreningens första möte där både skolledning och föräldrar ansåg att trafikmiljön, framför allt på morgonen, var stressande. Även på denna skola är det många som skjutsar barnen och flera av bilförarna brister även här i trafikbeteendet. Skolan och föräldraföreningen har undersökt om det går att göra några fysiska förändringar i närmiljön. Det är tyvärr ett negativt besked från andra tänkbara samarbetspartner såsom Gatu- och fastighetskontoret. Alla parter har även motsatt sig att eleverna ska vara skolpoliser eftersom trafikmiljön i området är för hetsig för att barnen ska kunna ta detta ansvar. Det som har hänt i projektet vid tidpunkten för intervjuerna är att lärarna i skolan åtagit sig att tillsammans med eleverna börja bygga modeller över närmiljön för att förtydliga problematiken. Med hjälp av de resultat som kommer fram från eleverna hoppas de att de ska kunna tydliggöra deras syn på problematiken för Gatu- och fastighetskontoret och på detta sätt förhoppningsvis få beslutsfattarna att agera.

6.2 Kommunikation

6.2.1 Är ”bara prata” resursslöseri?

Tid är något som föräldrar oftast inte har gott om. Skolrådet på Storskolan är tänkt som en slags informations/diskussion kanal för föräldrar. De som sitter i möte vill att det ska vara givande och även skapa förutsättningar för samarbete. Naturligtvis är önskan att det även ska komma något resultat av mötet. Tyvärr upplever föräldern Sven att det inte alltid är så:

På något sätt är det bortkastat att vuxna människor kan sitta 20 stycken i tre timmar och prata och uttrycka en massa saker. All denna kraft – dessa 60 mantimmar kan användas mycket bättre för att ändra på saker. Så tror jag att det ser ut på väldigt många ställen.

Föräldern Anna har liknande upplevelse för hon säger:

Det tar ganska mycket kraft och ställa upp och då vill man ju ha resultat också och då måste man ju samverka naturligtvis med skolan men att bara sitta i möten med skolan kommer man ju ingen vart...

Det som avhandlas på mötena kan kanske vara lite av ”klagomur” vilket Skolrådet ser som en nackdel. Det är dock svårt att genomföra eftersom man måste ha förståelse för att föräldraengagemanget många gånger utgår från konkreta problemställningar som de vill lösa. Föräldern Sven vill dock att de ska ta itu med de saker som kommer upp på mötet men då behövs det att någon engagerar sig som Sven gjorde:

Här kände jag att det funkade inte bara så att sitta och lyssna på alla klagomål som mynnar ut i någonting som inte blir beslut. Så att jag tog helt enkelt tag i det och sa att det här får vi försöka styra upp lite grann. Så att den trafikgrupp som en gång hade funnits den återuppstod.

Här tog Sven tag i möjligheten att få något konkret gjort. Han ville ändra så att de diskussionsämnen som upplevdes som negativa kunde konstruktivt ändras till ett positivt resultat.

6.2.2 Måste man vara överens för att det ska vara en bra dialog?

På Cityskolan har det bytts rektor relativt ofta de senaste åren. Föräldern Birgitta säger följande om det:

Vårt samarbete med skolan är ju enklare eftersom rektor Ulrika alltid är så positiv till att vi finns och brukar alltid lyfta att det är en aktiv föräldraförening och vi känner att hon är lättillgänglig och så vidare och vi har ett väldigt bra stöd därifrån. Det har ju varit många rektorsbyten och periodvis har det varit mycket dålig dialog med föräldrarna – mycket klagomål och kritik som föräldrarna framfört. De föräldrar som har varit med tidigare är väldigt skeptiska till varför man skulle samarbeta med skolledningen. Men det tycker jag att vi är helt ur nu.

Skolan och föräldrar har ofta olika perspektiv på de frågeställningar som kommer upp vid möten. Tyvärr har skolan under senare år varit utsatt för flera ekonomiska neddragningar. Detta påverkar föräldrars syn på skolan negativt då de ser att skolans resurser minskar nämnvärt, vilket drabbar barnen och därmed även föräldrarna. Att framföra dessa synpunkter utan att ”klaga” kan vara svårt då många föräldrar inte riktigt får kontakt med skolan och därmed saknar en ”öppen” dialog med skolledningen. Rektor Ulrikas kommentar om detta är:

Det har inte varit så att de [föräldrarna] har varit trygg med ledningen. Det tror jag man är idag. Det är ju på gott och ont om alla tycker som jag men det är skönt att förhållandevis många gör det idag så det är inga problem att vara med på föräldramöten idag. Men det har blåst stenhårt kan jag säga, ojoj.

Det har troligen uppkommit en möjlighet till en mer ideal samtalssituation enligt Habermas definition (se sidan 13) med den nya ledningen. Men att få till stånd alla fyra delkomponenterna enligt definitionen kan vara svårt då det kan finnas maktfaktorer utanför själva mötet som påverkar. Rektor Ulrika säger:

De [gatukontoret] ringde mig nyligen – det tycker jag att de gjorde rätt i just för att stävja det som kommer från föräldragrupperna med andra åsikter och då är jag en viktig mellanhand.

Det som kan vara problemet för rektorn är att hon i detta fall är mitt emellan två intressegrupper: föräldrar och politiker. Rektors tjänst är en tjänstetillsättning inom stadsdelen vilket gör att rektor ska svara mot högre chefer på stadsdelsnivå som de politiskt valda. Detta gör att handlingsutrymmet för en rektor kan vara mindre än vad föräldrarna tror då en rektor måste försöka balansera mitt emellan dessa grupper. Däremot går det att fundera på hur demokratin fungerar då oliktankande ska få den ”rätta” åsikten.

6.2.3 Att informera ”lagom”

Många gånger används orden information och kommunikation som synonymer vilket skapar förvirring eftersom skillnaden är att information endast går åt ett håll medan kommunikation går åt båda hållen. Om mottagaren har uppfattat informationen vet inte avsändaren men i en kommunikation som är tvåvägs kan både avsändaren och mottagaren verifiera hur de tror att det avsedda meddelandet ska tolkas. Konsten att informera är därför svår och det gäller alla yrkeskategorier och skolan är inget undantag. Vad som är lagom information är en svår balansakt vilket framkommer i intervjuerna.

Föräldern Svens upplevelse om skriftlig information är:

Här har vi en stor del i det här samspelet. Här ingår hur information går från skolan till föräldrar – från skolråd till klassråd – alla olika nivåer på det här. Man upplever – som rektor uttryckte det: det gnälls ju över alla dessa papper som skickas hem samtidigt upplever föräldrarna att de aldrig får tillräcklig information.

Föräldern Anna upplever att det är för information och hon säger att ”de [skolan] har bombarderat alla med information – så här gör vi på Storskolan och så här går vi.” Från skolledningens håll tycker man däremot att det är lagom men biträdande rektorn Kajsa antyder att det är svårt för hon säger:

Vi pratade om det här igår – det kommer med jämna mellanrum – det här lite – många gånger säger man att man får för mycket information. Någonstans har det här väl gett verkan – det kommer ett par meddelanden per termin om hur trafiken har fungerat – endera vad som har blivit bättre endera vad som har blivit sämre eller vad som behöver tänkas på mer och någonstans har det här väl ”Oh! Nu kommer det igen! Nu måste vi skärpa oss!” – det är inte fel att ha det här lite kontinuerliga återkommande men inte för ofta men ...

Det är en svår balansgång med hur ofta information om samma sak ska ges vilket framkommer i citatet ovan. Detta gäller även den muntliga kommunikationen. Mottagaren kan uppfatta att något upprepas oftare än vad avsändaren av informationen upplever. Detta framkom när biträdande rektorn Kajsa pratade om hur trafik har diskuterats på skolrådet. Enligt hennes upplevelse var det att ”det togs ofta upp”. Föräldern Anna har en annan upplevelse om hur stor plats trafiken egentligen tog för hon refererar till det ”i början hade vi möten som bara handlade om trafik”. Här är det tydligt att de har olika upplevelser om hur ofta de hade trafikdiskussioner på skolråden. Möjligen kan tolkningen bero på vem det är som har satt agendan då den personen troligen inte anser att de har haft diskussionspunkter som är upprepande från gång till gång.

6.3 Engagemang

6.3.1 Vad startar engagemanget?

Alla projekt är beroende av att någon känner starkt för att arbeta med det. Föräldern Svens upplevelse är att de så kallade eldsjälarna är viktiga:

Begränsningen ligger hela tiden i hur mycket ska man, vill man och orkar man engagera sig i. Det är ju naturligtvis hur mycket ska man engagera sig. /.../ Alla projekt bygger på att man hittar de där eldsjälarna här och var som orkar driva frågor.

Det är oftast omtanken om det egna barnet som gör att föräldrar börjar engagera sig i frågor som rör skolan.

Cityskolan som nyligen har bildat sin föräldraförening har tankar om vad det är som kommer att få föräldrar att engagera sig. Föräldern Birgitta säger:

Jag funderar mycket på det här med engagemang – vad är det som gör att folk kommer på möten. Det är ju mycket man konkurrerar med men samtidigt tycker man att man borde vara intresserad av – att det är helt fundamentalt att man som förälder är intresserad av att barnen kan komma till skolan säkert. Sen har vi haft andra möten också med kursplan, läroplan, kvalitetsgaranti och så och det är klart att det inte är någon kioskvältare direkt så...

Birgitta är inställd på att det ska vara ett ”positivt” samarbete och försöker hitta utvecklande områden att arbeta med.

Rektorn Ulrikas upplevelse är att detta inte är det som vanligen får föräldrar att arbeta inom en föräldraförening utom:

De [föräldrarna] går igång på att det ska vara ett missnöje både med – det är ofta små saker .. det gäller även lärarkåren ...det blir så att man inte riktigt vet hur man ska sortera det - små saker blir så stora saker. De här föräldraföreningarna har varit oerhört aktiva på alla skolorna även innan min tid när saker inte var bra – det är så de har förenats.

Det kan med andra ord vara både positiv som negativ feedback till skolan som startar hela engagemanget, tyvärr verkar det negativa ha övertaget. I citatet ovan framgår det att det har varit konflikter som har skapat själva interaktionen och genom det har föräldraföreningen fått engagemang att driva sina frågor.

6.3.2 *Varför brister engagemanget?*

För att ett samarbete ska komma till stånd och även hända något i själva samarbetet krävs det att det finns några som känner engagemang för frågan. För föräldern Sven på Storskolan är det att om engagemang finns bör det även finnas en känsla av ansvar för arbetet. Sven upplever dock att initiativ, engagemang och ansvar inte finns fullt ut trots att samarbetsviljan finns. Han säger:

I grund och botten är samarbetet bra – och väldigt, man uppfattar de som väldigt lyhört. Lätt att få tillgång till rektor och lätt att boka möten och samma sak på skolrådsmöten de här frågorna får ta mycket plats. Det jag upplever sen är att engagemanget i uppföljning vart lite si och så med. Upplever ett stort välkomnade för att det finns en föräldragrupp som tar i de här frågorna och driver dom men det är svårt att få till det här självspelade samspelet. Det känns som om vi får driva detta – det kommer inga initiativ från skolan.

Den andra föräldern, Anna, upplever också att skolan inte riktigt tar till sig det samarbetet och att det måste vara någon som driver samarbetet.

För det handlar om engagemanget – det måste vara en eller två som tar tag i någonting. Skolan tyckte i och för sig att det var bra men de hade liksom inte...

Kajsa, som är biträdande rektor, håller med om att det måste vara några som är engagerade. Hon tillägger även att det är angeläget att se resultat för att få föräldrar att fortsätta.

Ja, det gäller att få engagerade föräldrar och den här gruppen har varit ganska fast – nån har kommit till och nån har hoppat av. Då man ser ju att det lyckats och då blir det roligt att fortsätta också i gruppen då man ser att det händer något.

Problematiken hon tar upp med att det är personer som kommer och går i arbetsgruppen är ett problem som även föräldern Sven tar upp. Sven upplever detta som en brist:

Alla föräldragrupper har ju en brist och det är på något sätt kontinuiteten – engagemanget finns men man finns bara ett tag. Sen blir det ju automatiskt en omstart på nästan samma ställe för att de nya som kommer upplever ju situationen som nya. Situationen är ju ny för dem och de som har varit där några år har väl vant sig lite grann – kanske varit med och påverkat någonting till. Svårigheten är kontinuiteten att bygga över tid och per definition måste det vara så – barnen går ju bara en viss tid i skolan – det skulle vara jobbigt om alla föräldrar stannade kvar.

Eftersom det är en omsättning av föräldrarna säger Anna:

Det är viktigt att lämna över vad man gör i gruppen så att nästa inte behöver börja om från början utan att kunskapen följer med vilket kan vara nackdelen då det kommer nya föräldrar som frågar utan att det rullar på.

För skolan är det däremot oftast inga problem för de har inte lika stor omsättning av personalen. Skolans problem kan vara att personalen får för hög arbetsbelastning och därför inte orkar fullfölja sitt engagemang.

Engagemanget kan även upphöra för att det från början inte var speciellt attraktivt. Föräldern Sven tar upp hur han upplever att föräldrar väljs till skolrådet etc.

Det väljs på första föräldramötet på hösten. I praktiken är det väl oftast någon som är frivillig. Det kan variera från klass till klass men de flesta föräldramöten jag har varit på varit nästan ångestbetonat när frågan om klassföräldrar och skolråd och så vidare kommer upp och det börjar med lärarens sätt att uttrycka det ”Oh, suck så har vi ju klassföräldrar och det är ju ... är det någon som skulle kunna tänka sig att ställa upp...”. Där sätter man nivån. Det är klart att det inte är särskilt lockande och är det tyst tillräckligt länge så är det någon som inte orkar hålla emot ... för att komma vidare. Jag tror att det går till på det sättet på jätte många ställen.

Att den förälder som inte orkade hålla emot, som Sven uttrycker det, senare eventuellt brister i engagemanget är förståeligt då det genuina engagemanget inte fanns från början.

Tänk om man istället vände på det om skolledning och lärarkollegiet istället såg föräldrarna som en resurs som kan underlätta deras vardag. Tänk om de istället tog det som första fråga ”kul! nu ska vi utse klassens kungar”.

En anledning kan vara att en del lärare egentligen inte tycker att föräldrar har i skolan ”att göra” överhuvudtaget. En annan anledning kan vara att lärarna inte är säkra på hur de ska handskas med föräldrarna och att de själva inte är säkra på vad samarbetet ska leda till egentligen.

6.3.3 Varför upphör engagemanget?

På Cityskolan är föräldraföreningen nybildad men det har funnits en förening tidigare men den lade ned sin verksamhet för några år sedan. Men när Ulrika tillträdde som rektor ville hon gärna att det skulle finnas en föräldraförening:

Jag tyckte att det var tråkigt när jag blev rektor att det inte fanns en föräldraförening att arbeta med. Så jag frågade på första stora föräldraföreningsmöte som var i aulan – där sa jag att jag var intresserad och lovar att komma på alla möten. På den vägen är det. Då startade man igen för då tyckte de att det fanns en mottagare.

Eftersom det är rektor som ansvarar för att samarbete mellan hem och skola ska fungera är det en klar fördel om det finns någon organiserad föräldrakraft. Vad denna grupp ska göra verkar vara otydligt eftersom den tidigare föräldraföreningen vid skolan upphörde. Nu verkar det som en annan föräldraförening (vid en annan skola som rektorn även ansvarar för) vill lägga ned sin förening eftersom ”allt är så bra” enligt rektor Ulrika. Hon säger:

Jag tycker att det är bra att föräldraförening finns. I den andra skolan som jag är rektor för håller de på och lägger av för de tycker inte att det finns något att kämpa för – det är så bra allting.

Eller är det att de ansåg att det inte fanns någon ”mottagare”? Att föräldraföreningar uppkommer och försvinner verkar vara beroende av ”mottagaren”, dvs. om rektor tycker det är bra med samarbete eller inte.

6.4 Organisation och ansvar

6.4.1 Etablerad organisation av samarbete

Det är oftast lättare att samarbeta med någon som man känner sedan tidigare. Då kan det redan finnas någon slags organisation över hur det var förra gången. Därför är det oftast svårast att få igång det första samarbetet. Detta upplever föräldern Sven på Stor-skolan:

På nåt sätt har vi bland skolans personal fått etablerats någon sort respekt eller vad det nu är. Det gör att det är lättare att komma fram med vad man än vill, för att plattformen på nåt sätt är etablerad – det där blir ju diffust men det betyder ju inte att det är lättare att få någon att ta ett eget initiativ men det är ändå... öppenheten har väl ökat.

Respekt är inte direkt vad biträdande rektor Kajsa kallar det utan hon tycker mer att personalen är positiv till det samarbete som har gjorts med förändringarna för som hon säger ”det är lättare att ta sig till arbetet själv”. I ett positivare klimat blir öppenheten stör-

re och ökar öppenheten kommer kanske det ömsesidiga förtroendet som är viktigt i ett samarbete. Detta är något som Sven hoppas på:

Det här är generellt frågor vi jobbar med i skolrådet inte bara i trafiksidan utan få det här samarbetet att fungera mycket bättre för det finns mycket mer att hämta i alla frågor om man kan få ömsesidigt förtroende.

Kärnan till allt samarbete inom alla områden – inte bara i skolans värld – är att ha ett ömsesidigt förtroende.

6.4.2 Hur kan man få ett självspelande samspel?

Föräldern Sven på Storskolan tar upp problematiken med det ”självspelande samspelet”. Det som Sven syftar på i detta fall är uppföljningen av att information som skulle delas ut vid skolstart kom inte ut för att skolan inte kände sig ansvariga. Han säger:

Vi hade ett möte [skolrådet] i våras där ett antal saker inför nya klasser och ... vi kom överens om ett antal saker och viss information skulle ut på våren /.../ Men vi kom väl ett par veckor in på höstterminen när jag konstaterade att väldigt lite av detta här har fungerat. Och det enkla konstaterande när man började nysta i det var att det som skulle ut på våren till förskoleklasserna – det hade gått ut men andra veckan på hösten. Det som skulle ut till övriga – nej, det hade inte gått ut alls för det hade ju inte expeditionen fått från oss. Det är riktigt vi hade inte skickat, men omvänt så hade vi inte heller fått – i det läget när vi missade det då kan man hoppas att någon säger – hör av sig ”ska vi ha information med ut”? Den typen av engagemang...

Sven känner dock att hela ansvaret för missen inte riktigt går att lägga på skolan för han fortsätter:

/.../ kanske vi också skulle ha varit där och kollat men finns det gemensamma engagemanget behöver man inte kolla då funkar de här sakerna.

Hindret i detta citat ligger nog i att ”delat” ansvar blir ”ingens” ansvar då föräldrarna upplever att de ”hjälp till” och att de inte har ansvaret. Det troliga är att skolan anser detsamma och därför blir resultatet att ingen tar ansvaret. Detta framkommer när Sven berättar:

Det är jättebra att vi har en trafikgrupp och naturligtvis hjälper vi till när de säger någonting. Jag tror inte att det är ovanligt. Jag har inga problem heller att förstå skolan och skolledning ser sina roller som någonting annat vilket de också är men den som bjuder in och tar första steget men...

Problemet kan vara att rollerna inte är definierade. Det kan även vara osäkert vilket handlingsutrymme parterna har, ofta kan det vara att man inte vill ”kliva på någons tår” och därför blir avvaktande.

6.4.3 Vem har ansvaret egentligen?

I alla samarbeten måste det finnas någon som känner ansvar för arbetet. I Storskolan finns det enligt skolledningen olika ansvarsområden. De har bland annat en trafikgrupp i skolan som består av lärare som är ansvariga för att ta fram trafikmaterial. Sedan finns det trafikgruppen som föräldrarna står för. Bara det att båda grupperna refereras till som ”trafikgruppen” gör det svårt att urskilja vem av grupperna som de talar om. Rent organisationsmässigt skapar detta problem för alla parter.

Det verkar dock som de två trafikgrupperna inte har några samarbetsformer med varandra utan det verkar gå genom skolledningen där en del av informationen försvinner. Detta kommer fram genom att lyssna på vad de olika aktörerna säger om trafik-

veckorna som återkommer två gånger om året. Föräldern Sven berättar vad han upplevde när han försökte reda ut om och i så fall när trafikveckan ska vara är:

Vi får inte riktigt – det är ingen riktigt på skolan som kan ge ett enhetligt svar kring vad man gör i de här frågorna. Jag fick fråga fyra gånger häromdagen på skolrådsmötet – har de en trafikvecka eller inte och så småningom så ja det kanske var på våren. Jamen, vad gör ni då? Jaa, ibland har vi ringt polisen.... Då får man liksom dra fram svaret.

Här framgår det att det är skolans trafikgrupp som handhar trafikveckan. Men när föräldern Anna pratar om samma vecka är hennes upplevelse:

Det är Sven och dom [de föräldrar som ingår i trafikgruppen] som planerar den här veckan. Skolan ställer ju naturligtvis upp men de driver det själva annars skulle det nog inte bli något för de [skolan] har så fullt upp med sina vanliga områden egentligen.

Det Anna säger är att det är föräldrarnas trafikgrupp som gör själva jobbet men de verkar inte ha ansvaret för den. Mer troligt är det att det är skolans ansvarsområde eftersom det är på skoltid som aktiviteterna utförs för biträdande rektor Kajsa säger:

Så har vi en trafikgrupp i skolan som har varit ansvariga för att ta fram trafikmaterial. Vi har en låda här som är anpassad efter årskurs 1-3 och 4-6 med olika övningar och vi pratade om att ha en trafikvecka till våren. Förut hade vi alltid att trafikpolisen kom en vecka på hösten eller en dag eller två på våren men de fick sämre resurser så har de inte råd och vi kan väl ... men de ser väl vikten av att börja i tid. Ja, trafikgruppen hade ringt och kollat och polisen kommer visst så nu ska vi köra igång och bestämma trafikvecka till våren.

Men detta ansvar är inte riktigt definierat eftersom föräldern Sven ställer sig frågan:

Är det skolans ansvar huvudtaget med trafiken utanför skolan? Och var går den gränsen? Jag tror det finns massor med otydliga gränser och det gör det svårt.

När gränserna är otydliga är det svårt att veta vem som ansvarar. Detta trots att Sven säger:

Skolrådet idag har väldigt klart för oss då vi har jobbat igenom målsättningar och roller och så vidare. Det har väl fram till i höst lite svävande för mig vad det är men det är i princip ett forum där föräldrar och skolläring möts och utbyter tankar och information, där föräldrarna får möjlighet att ge information inom föräldragruppen och även möjlighet att engagera sig i specifika frågor.

Här framgår det att Sven inte har några större förväntningar eller ställer några större krav på samarbetet men han upplever att det finns möjligheter.

När föräldraföreningen på Cityskolan har öppna möten på skolan är det alltid personalt med från skolan, både skolläring och lärare. Detta upplever föräldern Birgitta som en organisation som fungerar bra.

Jag tycker att dialogen med skolan är väldigt bra – fungerar jättebra. Ulrika [rektor] och även vår biträdande rektor är alltid med – rättare sagt vi lägger mötena så att de kan vara med och vi har alltid lärare som är med på mötena, två till tre stycken brukar vara med. Senast var det bara en, men huvudsaken är att de är representerade – så långt är det bra tycker jag.

Men vilket inflytande respektive ansvar har då lärarna vid dessa möten? Frågan kommer upp eftersom läraren Lena säger följande om en diskussion som var vid en av dessa möten:

Birgitta får berätta mer om det för jag är inte så involverad i det. Men jag sitter med som skolrepresentant i föreningen.

Vilket handlingsutrymme som denna skolrepresentant har verkar inte definierat. Lära-
nas roll i föreningen är troligen inte heller definierat – kanske är tanken mer att det är för att legitimera själva föreningen både gentemot skolan och gentemot föräldrarna.

6.4.4 *Samarbete eller parallella händelser?*

Ibland kan det finnas möjligheter till samarbete men de tas inte alltid tillvara på från båda håll. Ett exempel gällande detta är hur Storskolan och föräldrarna inte samarbetar när det gäller trafikkalendern som kommunen delar ut till alla skolbarn varje år.

Föräldern Sven tar upp problemet:

Det finns ju sådana här typiska grejor som någon emellanåt i alla fall skulle kunna fundera över. Min son har fått en trafikkalender som jag antar delas ut via kommunen. Det är första gången jag såg den – det är möjligt att den delats ut tidigare. Men då tycker jag att det finns massor av teckningstävlingar och allt vad det är och då tycker jag att när vi har ett skolråd och en trafikgrupp som engagerar sig så mycket – kan då inte skolledning innan man skickar ut en sån här ta kontakt och informera om att nu händer det här. Ska vi göra någon gemensam pryl av det här? Det skulle kunna gå och göra så mycket mer av det här men den tanken vaknar inte och det gör så att säga att man får dra hela lasset själv.

Eftersom detta är ett arbete som ska genomföras på föräldrarnas fritid förstår man att det är svårt att finna tid till att ta ansvar för det hela själv. Det är speciellt svårt för småbarnsföräldrar som har en sådan begränsad tid för ”egna” aktiviteter.

Skolledningen tar inte heller upp det, vilket kan utläsas från biträdande rektor Kajsas kommentar:

Nu var det någon tävling - vi pratade i ledningsgruppen att nu har nästan alla barn skickat in – vi får ju trafikkalendern varje höst och då hade nästan varje klass skickat in sina teckningar till den. Det kan bli lite mycket men den här trafikgruppen kommer med mycket idéer och hur man ska få in trafiken mer i skolan. Kalendern kommer varje år. Och då kanske vi kan ha en ny teckningstävling i vår.

Här är det otydligt vilken trafikgrupp som Kajsa refererar till men eftersom föräldern Sven inte känner till trafikkalendern verkar det orimligt att det är föräldragruppen hon avser. Det verkar inte heller som om det har tagits upp i Skolrådet. Samma problematik verkar finnas när det gäller reflexer. Skolledningen har inte tagit upp frågan i skolrådet för att eventuellt kunna samarbeta med föräldrarna. Kajsa säger:

Vi har haft Bilkårens mamma-pappa-barn här för många år sedan. Det är viktigt för alla barn att upptäcka hur dåligt man syns – barnen tror alltid att de syns. Nu ska gruppen ordna med reflexer för barnen – det är bra när det kommer den här årstiden.

Organisatoriskt skapar det hinder när två arbetsgrupper med samma inriktning inte har direktkontakt med varandra. Skolrådets funktion är för att ta upp ärenden som berör båda parter och i detta råd finns det möjligheter att kunna skapa en gemensam arbetsram.

Föräldrarna har tagit tillvara på möjligheten till ett samarbete vilket framkommer när Anna berättar om när de införde trafikveckorna:

Då gjorde de [kommunen] vissa förändringar och med det försökte vi också införa de där trafikveckorna som var kopplade till motion för att se om det gick att minska trafiken till skolorna. Och det var skolan med på och de är ju ändå de som försöker hjälpa till med att ordna teckningstävlingar i klasserna.

Men någonstans verkar det som om samarbetet brister.

På Cityskolan har de olika aktörerna skilda åsikter om vem som startade samarbetet gällande trafiken. Föräldern Birgitta upplever att det är föräldraföreningen som driver samarbetet:

Det här är ett ämne som engagerar alla – det var lite där vi startade. Vi var helt nybildad föräldraförening och vi bestämde att medlemsmötena skulle ha olika teman. Då kom trafiken upp som första frågor och det var några som var lite mer engagerade och intresserade av att jobba med det här och detta är ett ämne som alla rimligtvis borde vara engagerade i. Det tycker jag är viktigt då att föräldraföreningen driver det. Det var så vi startade.

Skolledaren Ulrika har dock annan åsikt:

Ska vi delta vill jag att föräldrar och gärna elever deltar också och då kan trafikprojektet ta den vändningen. Det är ju inte bara trafik, det blir ju en trafikfråga också som man kan baka ihop men det handlar samma sak där – jag vill att föräldraföreningen ska ta del och att lärarna är aktiva. Det är inte jag som ska driva något jag har inte tid att driva några projekt – jag sätter igång och skaffar kontakter och sen får de göra vad de vill med det.

Det är enligt Ulrika hon som startar projekten men sedan släpper hon det. Det är väsentligt att projektinitieraren överlämnar ansvaret för projektet till någon annan om den personen inte vill ha kvar ansvaret. Om föräldraföreningen, som tidigare har ”tagit del av” projektet, ska ta över ansvaret måste detta ske klart och tydligt. Det finns dock forskning som visar att rektors positiva intresse och engagemang i pågående projekt är avgörande för projektets överlevnad. Om då rektor anser att andra ”får göra vad de vill med det” är sannolikheten att projektet överlever minimal. Läraren Lena upplever att det är två olika projekt:

Från början var det faktiskt föräldrarna som var väldigt irriterade på situationen. Så förra året hade de en trafikgrupp och jag tror de började nysta i var problemet låg. De bjöd in gatu- och fastighetskontoret att prata för oss – alltså föräldraföreningen – jag är med där också. /.../ Det var de som började nysta i det. De gjorde det vid sidan av, de drev sitt eget trafikprojekt.

Båda parter upplever att de är den part som driver arbetet. Är det då ett eller två projekt som drivs och vem ansvarar i så fall? Svaret på dessa frågor verkar hänga i luften. Läraren Lena upplever att det är mer parallella händelser än ett uttalat samarbete:

Vi försöker ju samarbeta, vi gör det vi kan göra härifrån och de gör det de kan göra. Men det finns inget bestämt samarbete utan det sker på nåt sätt parallellt.

Det här är nog vad många kan hålla med om. Det intressanta är att Lena avslutar med att säga:

Jag tycker att vi har väldigt bra samarbete med föräldraföreningen. Väldigt bra förening som jobbar konstruktivt det är inte bara gnäll på skolan utan det är vad kan vi förbättra. Så jag tycker det är en väldigt bra föräldraförening. För det är ju att man ska känna att man kan jobba tillsammans åt ett och samma håll och inte spreta åt olika håll och känna att man är missnöjd.

Lena upplever att själva samarbetet är positivt och konstruktivt samt går i samma riktning. Detta är en av grundförutsättningarna för ett samarbete, vilket skapar möjligheter för att utveckla samarbetet när det gäller organisatoriska detaljer. Här har interaktionen gått från ”klagomur” till samarbete.

6.5 Resultat och utvärdering

6.5.1 När det bara rinner ut i sanden

När föräldrar och skolpersonal engagerar sig och lägger ned tid på att försöka få till stånd en ändring kan detta resultera i att inget händer. Detta råkade föräldraföreningen i Cityskolan ut för. Föräldern Birgittas upplevelse av detta är:

Gatukontoret lovade att de skulle titta på det här för de insåg att det var problem och de har tittat på det och vi har tjatat ganska mycket på att få svar på det här och efter många om och men gick det över till en vikarie för den som är ansvarig. Det här var i september förra året och i maj i år fick jag ett svar. /.../ Hon har ringt och de har konstaterat att det är ett problem men menar att det inte går att göra något åt det. Då föreslog vi att de skulle göra en inflikning – ta en bit av trottoaren – för den är väldigt bred – onödigt bred men då menar de att det gick inte göra det för de hade sina standardmått och de gick inte. /.../ De kun-

de inte se någon lösning utan de enda de kunde göra var att utöka trafikövervakningen, alltså parkeringsvakter, för att folk skulle ändra beteende och skrämna upp folk men efter ett par månader är det tillbaks igen Där någonstans blev jag väldigt besviken för att det blev ett stort JASSÅ. Det var en besvikelse att det tog åtta månader komma fram till detta svar.

Birgitta blev naturligtvis besviken över att inget gick att göra. Men de fick en nytändning då de fick kontakt med trafikpedagogen och även en sporre genom att höra att föräldrar har försökt tidigare men utan resultat. Birgitta säger:

När vi hade uppe det här senast var det föräldrar som hade barn som gick i 9:an – jag tyckte att vi har gjort ett antal försökt och inte kommit något vart ännu så jag till trafikpedagogen att det blir stopp på en massa ställen och då var det någon föräldrar som varit med länge som sa ”så är det – det här med trafiken dyker upp någon gång då och då vart tredje – femte år” och då blir det ju en liten utmaning att ta i för jag ska inte acceptera att det bara rinner ut i sanden.

Svårigheten är att vara uthållig då det inte blir några synliga resultat.

6.5.2 Föräldrar lyckades där skolan misslyckades

För att lyckas med att förändra själva trafikmiljön räcker det inte med samarbete mellan skola och föräldrar utan det behövs utomstående parter. I detta fall är det gatukontoret som är den externa samarbetspartnern. Skolledningen vid Storskolan har försökt att få till stånd flera förändringar eftersom skolans personalparkering var för liten samt att det fanns för lite avlämningsytor runt skolan för föräldrar att släppa av sina barn vid.

Skolledningen upplever att det var tack vare föräldrarna som flera av de genomförda förändringarna skedde. Biträdande rektor Kajsa säger:

Om man säger den här gruppen det är väl dom – för vi har försökt från skolan man ser ju att det ger mer resultat när föräldrarna trycker på de här parkeringsfickorna – det gjorde de ju förra året – det här är färdigt och även här ute och det är tack vare att föräldrarna har engagerat sig i det också annars tror jag inte att vi hade fått dom. Skolan har försökt i flera år och de [kommunen] har varit här och tittat och de ska – men det är under utredning. /.../ De [föräldrarna] vände sig till tekniska kontoret så vi har fått sådana här drop-off- fickor. Som kanske inte alla är placerade på bästa tänkbara plats men de har kommit till stånd i alla fall och nu har vi fått refuger i gatan här ute och det är mycket tack vare föräldragruppen.

Det är tydligt att föräldrarna, som är en politiskt intressantare grupp, har större möjlighet att få till stånd förändringar. Föräldern Anna upplever dock att det inte bara är på grund av dem som det gick utan hon tror att det även var timingen som stämde:

Ja, jag tror också att kommunen har känt behovet och så hade vi nog lite tur också Storskolan låg i deras plan att de skulle – att det var deras tur. Det har nog förenklat det hela så vi har inte behövt gå till politikerna.

Anna upplever också att de hade en bra dialog med gatukontoret och att det var ett ömsesidigt givande och tagande som gjorde att det fungerade bra.

Det var nog fler än trafikgruppen som var med och diskuterade med gatukontoret. Vi bjöd in dom till oss och då sa de att de ville att vi skulle prioritera frågorna och då fungerade det. Det gick att diskutera – kan man inte göra så här kanske man kan göra så här istället beroende på kostnader. Vi sa att vi föräldrar nu lovar att följa det här – de vet ju också att det är vi föräldrar som är problemet.

Att gå in i denna diskussion med öppna inställningar och inte ha några förgivet tagande är viktigt vilket Anna upplevde att föräldrarna gjorde:

Gatukontoret har sina lösningar men samtidigt kan vi komma med lösningar som de inte har tänkt på själva. Vi tog t.ex. fem meter på baksidan av skolan – vi frågade skolan och de sa ja till det. Men gatukontoret förutsatte lite grann att det går inte för det är skolans mark.

Handlingsutrymmet är ibland kanske större än vad man tror vilket detta bevisar. Föräldrarnas Sven avslutar genom att konstatera:

Bilfrågorna är högt på kommunernas agenda – det är uppenbart och det finns... Det sker mycket och planerna verkar väl underbyggda och det är ganska lätt att påverka dem [kommunen].

Genom detta kan man ställa sig frågan vem som egentligen fick igenom trafikmiljöförändringarna. Men om inte föräldrarna hade engagerat sig hade troligen inte kommunen åtgärdat något. Så svaret på ovanstående fråga blir att skolan hade förberett frågan vid ett tidigt stadium och sedan gick föräldrarna in och frågade samma sak och hade även en konstruktiv diskussion om problematiken med ansvariga vid gatukontoret. Genom detta blev det ett resultat som de gemensamt har arbetat fram. Men utan varandras arbeten för att ändra på trafikmiljön runt skolan hade de inte kommit lika långt, varför detta kan anses vara som ett samarbete enligt min definition i avsnitt 4.1.

6.5.3 *Kan eleverna lyckas där både föräldrar och skola misslyckas?*

På Cityskolan har varken föräldrar eller skolan lyckats få till några förändringar i närmiljön. Anledningen till detta är nog att samarbetet inte har pågått under tillräckligt lång tid. För Storskolan tog det tre år att uppnå resultat och Cityskolan har vid tidpunkten för intervjuerna endast samarbetat under ett år. Men efter diskussioner med gatukontoret upplever föräldern Birgitta att de vill att eleverna engagerar sig i större utsträckning. Hon säger:

Det som jag uppfattade var också att gatukontoret som driver projekt så är de väldigt öppna för elevernas förslag. Vi skojade lite med trafikpedagogen och frågade om det betyder att vi ska lobba mot våra barn... så det som vill vi ha gjort kanske våra barn kan ordna eftersom gatukontoret verkar ta till sig mer barnens åsikter än de vuxnas.

Det verkar som om eleverna kanske kan lyckas bättre än föräldrarna för Birgitta fortsätter:

Sen så pratar trafikpedagogen om när barnen har presterat när de fått fram sina budskap, sina förslag kan man ju göra någonting av det. Man uppvaktar, går till gatukontoret och politikerna och överlämnar och kanske har med sig lokaltidningen och får uppmärksamhet kring det och att sätta lite press – så att det inte bara blir en vacker tanke och stannar vid det. /.../ Ja, det är jätteviktigt tycker jag när eleverna nu har lagt ned sin själ får vi inte bara säga tack så mycket och bra men det är inte alltid man får som man vill... och att det blir det gamla vanliga.

Det är inte endast för eleverna som det är viktigt att få respons för sitt arbete utan för alla som ”lägger ned sin själ” i något arbete oavsett var det är och vad det handlar om.

7 **Diskussion**

Studiens forskningsfråga är ”vilka möjligheter och hinder upplever deltagare i ett samarbete gällande trafik i skolan?” Det som har framkommit är att flera hinder ligger i själva organisationen och i ansvarfrågan då dessa är otydliga i båda skolorna.

Kan tankarna kring samarbete föräldrar och skola emellan vara ett slags bakvänt ”fallacy of centrality”, dvs. att eftersom man **tror** att det finns måste det finnas även om man inte riktigt kan definiera det. Begreppet kommer från Weick (1995) och meningen med det är att om man inte har kännedom om en händelse kan den ju inte existera – ”because I don’t know about this event, it must not be going on” (a.a. sid. 2). Tankarna går även till Agyris (1990) begrepp om invanda försvarsmekanismer. Dessa beskriver

hur en organisation/skola utvecklar försvar för att undvika konflikter och andra problem. Detta kan vara att man skyler över något som inte är bra och sedan täcker man upp för själva överskyldet. Skolan vet kanske innerst inne att det inte förekommer samarbete i den önskade utsträckningen mellan föräldrar och skola men eftersom detta enligt läroplanen ”ska” finnas använder man sig av olika tekniker för att det ska se ut som om det finns. Detta tillvägagångssätt förhindrar att konflikter uppkommer men det förhindrar även att en utveckling sker då skolan inte tvingas till nya sätt att tänka eller att arbeta på.

Skolan är känd för att vara en förändringsresistent organisation eftersom den attraherar en viss typ av människor vilket i sin tur gör att den får en homogen grupp. Detta medför att gruppens försvar blir massivt. Lärarna har sällan haft ett yrkesliv utanför skolan eftersom de går från skolbänk till skolbänk för att sedan sätta sig i katedern. Oftast är även rektor en f.d. lärare, vilket lärarna ofta anser är bra för då har rektorn ”förståelse” för deras situation. Även om andra yrkeskategorier börjar komma in i skolan är den rådande skolkulturen svår att påverka. Tyvärr kan detta göra att nya influenser har svårt att få fäste, vilket på sitt sätt kan säkerställa att inget nytt tillkommer eller ändras.

7.1 Möjligheter

Det finns en del möjligheter med samarbetet skola och föräldrar även om de inte är många. Själva arbetet med trafiken och trafiksituationen kring skolan är ett bra samsarbetsområde för föräldrar och skola eftersom detta område inte enbart ”tillhör” skolan utan är ett gränsland mellan hemmet och skolan. I detta har båda parter lika stor kunskap och erfarenhet vilket gör att samarbetet blir mer naturligt. Detta samarbete är en bra start för att sedan utveckla samarbetet till att göra mer skolspecifika ämnen då en kontakt är etablerad. En annan möjlighet är då flera parter samarbetar kring miljön och kan då påverka på olika sätt de aktörer utanför skolan som t.ex. gatukontoret och trafikplanerare. Föräldrar har t.ex. en annan möjlighet att påverka kommunens tjänstemän och politiker än vad som skolans personal har då föräldrar inte behöver ta samma hänsyn till olika faktorer eller vara lojala mot någon part på samma sätt som skolans personal behöver göra.

7.2 Konflikt eller meningsskapande

Strukturen på samarbetet är olika mellan skolorna och därför har de agerande olika förutsättningar i sina möjligheter till meningsskapande. I Storskolan finns det ett Skolråd där rektor är sammankallande och där skolledning, lärare och föräldrar diskuterar och informerar om olika ämnen. I Cityskolan är det en föräldraförening som i samråd med skolledningen inbjuder till träffar med skolledning, lärare och föräldrar.

Det är väsentligt för föräldrar och skolpersonal att skapa mening med sitt inbördes förhållande och detta finns det möjlighet att göra i de råd eller möten som hålls. Det är inte bara ”slöseri” med tid utan det behövs verkligen att parterna sitter ned och diskuterar igenom de olika perspektiv som de har för att uppnå något konstruktivt med mötet. Sedan är det förstås angeläget att det blir ett resultat av diskussionen. Det är betydelsefullt att skapa arenor för kommunikation och erfarenhetsutveckling där alla kan reflektera över de andras erfarenheter. Men det är betydelsefullt att vara klar över vem det är som sätter agendan, dvs. vem som bestämmer vad som ska tas upp och vem som har makten. Det är angeläget att dessa arenor inte blir en ”legitimering” av ena partens agenda t.ex. att föräldrarna ska bekräfta skolans idéer och tankar utan att kunna delge

sina egna åsikter. Föräldrar måste känna sig fria att ta upp olika frågor även då de inte har samma åsikter som skolan och att skolan tar tillvara på dessa på ett konstruktivt sätt. Det behöver inte vara att föräldrar söker konflikter med skolan när de har andra perspektiv – det kan vara ett försök till interaktion eftersom konflikt och interaktion hör ihop. Tyvärr är det oftast så att dialogen upplevs som ”dålig” då parterna inte tycker likadant. Voltaire lär ha sagt att ”där alla tänker lika, tänks det inte mycket”. Jag tycker detta är ett bra och tacksamt citat eftersom för mycken enighet ganska snabbt tar död på ett samtal och/eller ett samarbete.

Det kan vara att skolpersonal och föräldrar har olika uppfattningar om sina respektive handlingsutrymmen. Det kan vara ett dolt maktförhållande då skolans personal lutar sig mot sin yrkesidentitet medan föräldrar känner att de har kunskapsluckor genom att de saknar kunskap om skolans normer och resurser. Kanske tror skolan att föräldrarna har större handlingsutrymme än vad föräldrarna tror och vice versa? Eller så tror båda att de har mindre handlingsutrymme än vad de i verkligheten har.

7.3 Engagemang

Vad är egentligen engagemang? Time Manager[©] hade på åttiotalet en tavla med titeln ”Committed and Involved” som föreställde en ”Bacon and egg”-frukost som metaforiskt förklarar ett samarbete mellan två parter. Bilden visade en gris som bidrog med baconet och hönan som bidrog med ägget. Skillnaden mellan dessa två är vital – för hönan är det bara att ge ett ägg (och sedan kan hon göra vad hon vill) medan grisen får sätta livet till för att kunna bidra med fläsket. Tar vi denna visuella bild med oss tillbaka till skolans och föräldrarnas engagemang tror jag att båda parter får räknas som hönor. Båda bidrar – eller hjälper till – som det oftast kallas men vem har ansvaret? Går arbetet framåt när ingen är ”committed”? Ansvaret och inflytandet går hand i hand – finns det ena, finns det andra och finns inte det ena, finns inte heller det andra.

Föräldern Sven säger att ”alla projekt bygger på att man hittar de där eldsjälarna som orkar driva frågor”. Eldsjälen kan vara förälder eller skolpersonal. För båda är det viktigt att de har rektors stöd i sitt arbete, vilket även Ohlsson och Salino (2000) har konstaterat. De säger även att det är viktigt att rektor legitimerar projekten men då är det viktigt att det inte är en legitimering som är av den negativa sorten, dvs. att de bara ger tillräckligt stöd så att projektet går runt utan att hota den eventuella maktstrukturen som finns på skolan. Det kan vara att när föräldrar stöter på detta är de inte riktigt medvetna om hur maktstrukturen ser ut. Därför kan det bli svårt för eldsjälarna att driva igenom sina projekt och få en varaktig förändring till stånd även när skolan är med i samarbetet. Risken finns att de blir ”nyttiga idioter” som betyder att en person deltar utan att var klar med vilka krafter som egentligen vinner på deras engagemang.

Det har framgått att missnöjet ofta startar engagemanget. Det kan bero på att stora neddragningar genomförts inom skolan under det senaste decenniet, vilket resulterar i att föräldrar blir oroliga för elevernas skolgång. Tyvärr är det mer sällan att ett samarbete beror på att man vill lyfta något som är bra till att bli ännu bättre. Kanske kan det bero på tidsbristen hos föräldrarna eftersom de flesta, som arbetar har en heltidsanställning. Att så många som möjligt ska arbeta heltid och inte ”endast” deltid är ett politiskt beslut och detta underlättar inte för föräldrar att engagera sig i sina barns skolgång. Vad som är syftet med detta finns det många åsikter om.

Fram till 1995 hade alla föräldrar möjlighet att ta ut två kontaktdagar per barn och år för att vara med sina barn i skolan. Detta gjorde att föräldrarna kunde delta vid en ”vanlig” dag, dvs. då de inte var kallade till möte av lärare eller föräldraförening. Om

det ska kunna skapas en bättre samverkan mellan föräldrar och skola bör dessa dagar återinföras.

7.4 Föräldraföreningens engagemang

Föräldraföreningens engagemang verkar vara beroende av rektors förhållande till föreningen. Rektor är den som kan bestämma om och när hon/han vill delta på föreningens möten, om föreningen får använda skolans hemsida och där lägga in sina meddelanden där. Föreningen är även beroende av skolan för att få ut sin information då det kostar pengar att trycka upp och dela ut informationen. Denna beroendeställning gör att det är lite av skendemokrati eftersom föreningen i sig inte har någon makt. Möjligheten till och villkoren för engagemang är därför upp till skolan. Om föräldraföreningen inte får respons från skolan för sitt engagemang är det svårt att upprätthålla en aktiv förening. Det måste vara ett givande och tagande från båda parter om samarbetet ska fungera.

Ibland framför skolor att de inte vill att föräldrar ska ”lägga sig i pedagogiken”. Det troliga är att det är en begreppsförvirring gällande ordet pedagogik och att skolan egentligen avser metodik. Definitionen på pedagogik är ”vetenskapen om uppfostran och undervisning” (Svensk Ordbok, 1986) och skolan ska enligt Lpo 94 (sid. 7) vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Om det inte är en begreppsförvirring hur kan då skolan säga att föräldrar inte ska lägga sig i pedagogiken då föräldrar enligt lag är skyldiga att uppfostra och ansvara för sina barn? Kan det vara att de fortfarande anser att föräldrar är en grupp som ska enbart informeras och påverkas och som en grupp som saknar egen kompetens?

7.5 När övergår engagemang till utmattning?

Det är viktigt att beakta till vilken omfattning föräldrar och skolpersonal orkar engagera sig nu när många människor är och blir sjukskrivna pga. ”utmattningsdepressioner” etc. Enligt Maslach (2001) är engagemang utmattningens motsats. Eftersom trafiken inte finns med som ett mål i kursplanen eller i läroplanen är det inte svårt att förstå att lärarna inte ser trafiken som en del av sitt arbete utan att de är mer fokuserade på sina egna ämnen. Samverkan mellan skola och föräldrar är rektors ansvar och varför ska då en vanlig lärare lägga tid och kraft på det? Det är inte bara lärarna som ligger i riskzonen för utmattning utan även föräldrarna som kan ha en hård arbetsbelastning i sina yrken. Men när det gäller lärarna är det förvånande att skolor inte i större utsträckning har lärare som i tjänsten är utsedd som ansvarig för trafikundervisningen.

Naturligtvis minskar engagemanget då det är problematiskt att arbeta med ett projekt för vilket det varken finns riktiga projektbeskrivningar eller målbeskrivningar. Detta går jag mer in på in nästa avsnitt.

7.6 Själva samarbetet

En uttalad ansvarsfördelning krävs förutom kommunikation och engagemang samt även en organisation som alla aktörer är bekanta med för att själva samarbetet ska genomföras. Kommunikation och engagemang får ett arbete att starta men det är ingen garanti för att det avslutas. Om ingen är ansvarig gör ingen heller arbetet. Inom skolan ligger ansvaret på rektor för att se till att kontakterna mellan skola och hem fungerar. Detta gör dock inte att det automatiskt ligger på rektorn att vara ansvarig för alla samarbeten mellan dessa parter. Det som är genomgående i denna studie är att organisationen är otyd-

lig, vilket skapar många hinder. Otydliga gränsdragningar mellan skolan och föräldrar gör att det blir svårarbetat.

Det kan vara själva maktstrukturen i organisationen som gör att föräldrar och kanske även lärare inte har något inflytande. Kan det vara en ”sysselsättningsterapi” för båda parter organiserad från högre myndigheter?

Delegering är en svår konst också för skolan. Det borde egentligen vara rektorn som delegerar ansvaret för samverkan mellan skola och föräldrar likväl som för ärendet gällande trafiken. Men om inte skolan och framförallt rektor inte är intresserad av ett resultat, är samarbetet ett spel för gallerierna.

Skolan är inte känd för att i någon större utsträckning ha utvärderingar av sin verksamhet. En av förutsättningarna med utvärdering är att det måste finnas bra målbeskrivning mot vilken man kan göra en utvärdering men oftast finns det inte.

Den största anledningen till att båda skolorna startade sitt samarbete var för att föräldrars beteende i trafiken var så dåligt att det var en stor fara för barnen när de gick till skolan. Vid en trafikkonferens under våren 2005 fick den föreläsande hjärnforskaren en fråga om när barn är ”trafikmogna”. Hennes svar var att en del aldrig blir mogna och det kanske kan förklara varför även en del vuxna verkar stannat kvar i det självcentrerade tänkandet. Kan det vara en av anledningarna till att många vuxna har ett felaktigt beteende i trafiken? Eller är det att vuxna nu är vana att alltid få bestämma över vad och hur de ska göra saker utan att fundera på om det är lämpligt för andra? Om de vuxna följde trafikreglerna skulle många olyckor kunna undvikas och Nollvisionen skulle kunna bli verklighet och inte en utopi.

7.7 Förslag på fortsatt forskning

En intressant fråga som har uppkommit i själva analysen är VARFÖR finns det föräldraföreningar egentligen? Deras makt verkar vara beroende på om rektor delegerar och ger dem handlingsutrymme eller inte. Ska föräldraföreningen bara ha hand om fester, bullbak, etc. och egentligen inte engagera sig i själva arbetet i skolan eller försöka få till några samarbeten inom olika områden? Kanske ska föräldraföreningarna fungera som ombudsmän som kan hjälpa föräldrar som kommer behöver hjälp vad gäller deras barns utveckling om skolan inte håller med om problemet? Kanske behöver föräldraföreningen ställa upp på föräldrarnas sida när elever mobbas. Det är alltför vanligt att skolorna förnekar att det finns problem och om de erkänner att det är problem har det vid flera tillfällen resulterat i att den mobbade eleven fick byta skola. Eller ska föräldrar rikta in sitt engagemang mot sina egna barn och hjälpa till med läxor etc.? Tydligt är att det finns en mängd viktiga områden att studera vidare inom samarbetet mellan föräldrar och skola. Framförallt vore ett elevperspektiv på samarbetet mellan skola och hem vara intressant.

Referenslista

- Alvesson, M. (2002). *Kommunikation, makt och organisation: kritiska tolkningar av ett informationsmöte i ett företag*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Andersen, H. Kapitel 12, Habermas. I Andersen, H. & Kaspersen, B. (red) (1999). *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (2004). *Lyssna på föräldrarna. Om mötet mellan hem och skola*. Stockholm: HSL Förlag.
- Argyris, C. (1990). *Overcoming Organizational Defenses. Facilitating Organizational Learning*. International Student Edition.
- Asplund, J. (1970). *Om undran inför samhället*. Argos.
- Björklid, P. & Fischbein, S. (1996). *Det pedagogiska samspelet*. Lund: Studentlitteratur.
- Björklid, P. (1991). *Skolbarns trafikmiljö: ett interaktionistiskt perspektiv på barn och trafiksäkerhet samt dess konsekvenser för metodval*. Stockholm: Transportforskningsberedningen (TFB).
- Björklid, P. (2004). *Barns utemiljö – en lärande- och utvecklingsmiljö*. Papper presenterad vid seminariet ”Inspiration för skolans arbete med trafik- och miljöfrågor” den 16 augusti 2004.
- Bremberg, S & Wennerholm Juslin, P. Kapitel 12, Gynnar föräldrars inflytande i skolan barns skolframgång? I Bremberg, S. (red) (2004). *Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd*. Statens Folkhälsoinstitut.
- Bryman, A. (1997). *Kvantitet och kvalitén i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education, 5th Edition*. London: Routledge /Falmer.
- Danemark, B. m. fl. (1997). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Davidsson, B. (2000). Om begreppen samarbete, samverkan och integration i svenska läroplaner. I Kärrby, G. (red) *Skolan möter förskolan och fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur.
- Englund, A. et al (1998). *Trafiksäkerhet. En kunskapsöversikt*. Lund: Studentlitteratur.
- Englund, A. (2002a). *Skolans roll när det gäller barnens säkerhet i trafiken*. Föredrag på Transportforum Session 38, Ökad säkerhet för barn i trafiken, 10 januari 2002.
- Englund, A. (2002b). *Effekter av trafikundervisning för barn och ungdom i skolan*. Föredrag på Trafiksäkerhetskonferens Örnköldsvik 10-11 april 2002.
- Engquist, A. (2000). *Kommunikation på arbetsplatsen; chefen, medarbetaren, gruppen*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Erikson, L. (2004). *Föräldrar och skola*. Örebro Studies in Education 10. Örebro: Universitetsbiblioteket.
- Flising, L., Fredriksson, G. & Lund, K. (1996). *Föräldrakontrakt. En bok om att skapa, behålla och utveckla ett gott föräldrasamarbete*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Granberg, O. & Ohlsson, J. (2000). *Från lärandets loopar till lärande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Grosin, L. (2001). *Alla föräldrar kan! Hemmets Läroplan – vad föräldrar kan göra för att deras barn skall klara sig bra i skolan*. Broschyr. Realtryck, 2001.

- Hagström, T. (1990). Handlandets villkor. I *Handling och handlingsutrymme*. Lund: Studentlitteratur.
- Holloway, W. & Jefferson, T. (2000). *Doing Qualitative Research Differently. Free association, narrative and the interview method*. London: SAGE.
- Johansson, G. & Wahlberg Orving, K. (1993). *Samarbete mellan hem och skola. Erfarenheter från elever, föräldrars och lärares arbete*. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå Universitet.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Maslach, C. (2000). A Multidimensional Theory of Burnout. I: Cooper, C, (eds.) 2000. *Theories of Organizational Stress*. Oxford University Press.
- Mortimore, P, Sammons, P, Stoll, L, Lewis, D. & R. Ecob (1988). *School matters. The junior years*. London: Open Books.
- Ohlsson, J. (1996). *Kollektivt lärande. Lärande i arbetsgrupper inom barnomsorgen*. Seminariet för miljöpedagogik och kunskapsbildning. Stockholms Universitet, Pedagogiska institutionen.
- Ohlsson, J. & Salino, P. (2000). *Utvecklingsprojekt som befrielse och kollektiv utmaning*. Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Qvarsell, B., Dovelius, J. & Eriksson, A. (1996). *Att forska och lära i närsamhället. Nya läromönster – nya arenor?* FOLK-projektet, rapport nr 1. Pedagogiska institutionen. Stockholms Universitet.
- Ravn, B. (1995). Samarbejde, magt og tillid. I Arneberg, P & Ravn, B (red) (1995) *En fråga om makt och tillit*. Liber Utbildning.
- Ribom, L. (1993). *Föräldraperspektiv på skolan. En analys från två håll*. Uppsala: Univ.; Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studie in Education 5. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Sandels, S. (1972). *Små barn i trafiken*. Stockholm: Norstedt & Söner.
- Skolverket (2004a). *Attityder i skolan 2003*. Stockholm: Skolverkets rapport 243.
- Skolverket (2004b). *Redovisning av uppdrag om trafikundervisningen i grundskolan*. Dnr 01-2004:577.
- Skolöverstyrelsen (1962). *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Kungliga Skolöverstyrelsen.
- Skolöverstyrelsen (1969). *Läroplan för grundskolan 69. Allmän del*. Stockholm: Utbildningsförlaget.
- Skolöverstyrelsen (1980). *Läroplan för grundskolan 80. Allmän del*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.
- Starrin, B. m.fl. (1991). *Från upptäckt till presentation. Om kvalitativ metod och teori-generering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensk Ordbok (1986). Språkdata och Esselte Studium AB
- Trafiksäkerhetsutredningen, (1979) Barns trafiksäkerhet. Ds K 1979:6 Kommunikationsdepartementet, Stockholm.
- Utbildningsdepartementet (1980). *Hem och skola. Betänkande av utredning om förstärkta kontakter mellan hem och skola*. SOU:1980:21.
- Utbildningsdepartementet (1993). *Kursplaner för grundskolan*. SOU:1993:2.

- Utbildningsdepartementet (1994). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. Lpo 94 Lpf 94*. Stockholm
- Utbildningsdepartementet (1995). "Där man inte har något inflytande finns inget personligt ansvar." Ds 1995:5.
- Utbildningsförvaltningen (2004). Skolplan för Stockholms Stad.
- Weick, K.E. (1995). *Sensemaking in Organizations*. Td Oaks, CA: Sage.
- Vägverket (1995). *Forska och Lära*. Författare Gummesson, M., Gummesson, M. & Larsson, T. Vägverkets publikation 1995:73.
- Vägverket och Skolverket (2000). *Trafik, miljö och samhällsplanering*.
- www.vr.se – Etikregler antagna av Humanistisk-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet i mars, 1990, tillvidare gällande även för Vetenskapsrådets ämnesråd för humaniora och samhällsvetenskap.